

J. J. Niemus

1

FREE THOUGHT.

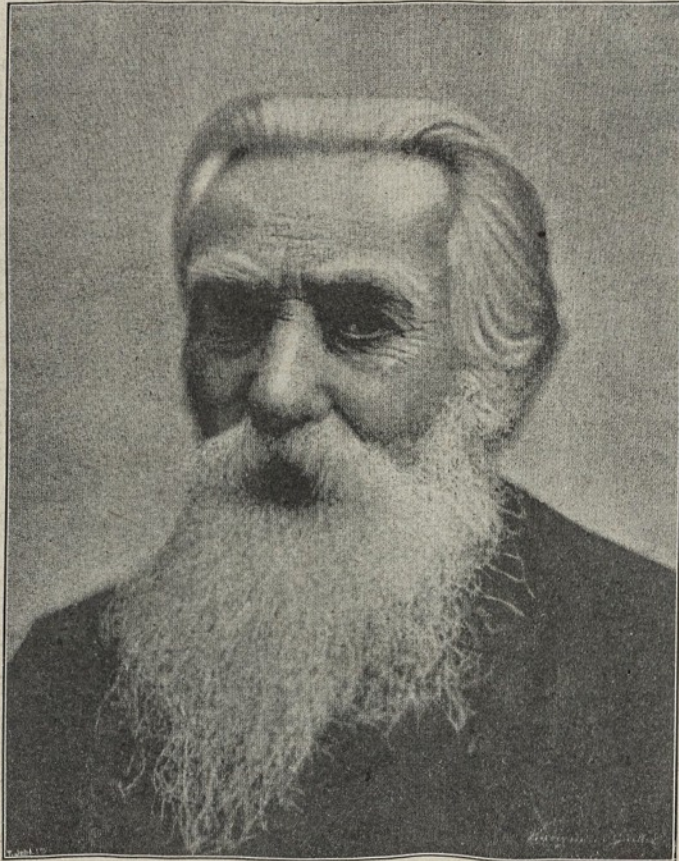
Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa.

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

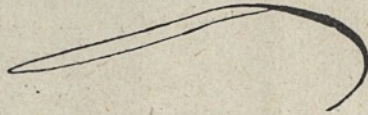
No. 15

Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Balandžio (April) Mėnuo, 1911 m. II METAI
Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 II-nd YEAR

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Robert Limanowski.

BOLESLAVAS LIMANOVSKIS.*

Lapkrikyje 1910 m. Limanovskis šventė 75-metines savo amžiaus sukaktuves ir 50-metinį jubilėjų savo raštiškai draugijinio pasidarbavimo. Teko man 1883 m. asmeniškai pasipazinti su jubiliatu, kurs šiandien — nors pasenęs — tebeturi gairių protą ir nesiliauja dirbęs su retu pasišventimu. O jo gyvenimo sąlygos visuomet buvo labai sunkios: aštuonetas metų išgūjimo, policijos kebelės, kalėjimas, galiaus iš Galicijos išvarymas, 29 metai klejonių po svetimas šalis — o visuomet sunki kova už kasdienę duoną, už pastogę savų ir šeimynos. Kas žino, kaip iševystė suėda žmogų, kaip apsunkina moksliską darbą, tas turi gerbti Limanovskį, kad jis tiek nuveikė. Tai yra žmogus persiėmęs viena augšta mintimi, besistengiąs atsiekti vieną augštą siekinį, atsizymįs kaip širdies švelnumu taip valios drūtumu. Išgyventi visą amžių tikėjimu į savo idealą, be asmeniškų garbgodumo, be medžiagiško pelno, ne kiekvienas ir kiltas žmogus tepataiko, kaip tai padaręs yra tas mūsų sulenkėjęs tautietis.

Boleslavas Limanovskis gimė antroj pusėje lapkričio 1835 m. Pakalnės dvare (Podgórze) Dunaburgo pavieta, Vidzemyje. Realinę gymnaziją pabaigė Maskvoje, ir ten 1854 m. užsirašė universitatėje ant medicinos. Tuomet jam nerūpėjo nė lietuviai, nė lenkai. Bet 1857 m. policija užklupo ant draugijinio lenkų studentų susirinkimo, ir prasidėjo protestai ir audringos studentų sueigos, kuriuose dalyvavo ir Limanovskis. Prisidėjo prie slaptų organizacijų. Ypačiai įsmigo jam į širdį Herceno žodžiai apie Stanislovą Worcellį ir iššaukė jame susipratimą savo vertybės ir jausmą tarptautiskam solidariskumui kovoje už laisvę.

1858 m. persikėlęs į Terbatą, už metų pametinas mediciną perėjo filosofijos skyriun. Dalyvavo darbuose ir svajonėse lenkiškosios jaunuomenės, tyrinėjo Lenkijos historiją. Buvo karštu demokratu, ir po intekme užrubežinės literatūros tapo šalininku valstiečių paliuosavimo su žeme ir kojotoju už nepriklausimą Lenkiją.

Jaunuomenė lukėjo revoliucijos. 1860 m. atėjo skilbas, kad Garibaldi rengias lenkiškąjį legioną. Nors to nebuvo, Limanovskis su kitais skubinosi į užrubežį. Paryžiuje įsteigta kariška mokykla lenkams po vada generolų Mieroslavskio ir Visockio. Limanovskis lankė paskaitas, lavinosi mankštymuose. Podraug jis neapleido universitatėje paskaitų apie ekonomiją ir įstatymdavystę, o lenkų kningyne nuodugniai susipažino su emigrantų raštija. Jau 1860 m. ėmė žinias rašyti į Paryžiaus *Przegląd rzeczy polskich* ir lietuvio atsakymą *Vilniaus Kurjerui*. 1861 m. *Dziennik literacki*

Lvove atspausdino gyvatą Emilijos Pliateraitės, karzygės lapkritisnio maišto.

Tuomi tarpu po Rosijos valdzia ūpas žmonių ėjo karštyn. Kad į Paryžių atėjo žinia apie minėtinąją manifestaciją Varšavoje ant Pylies Rinkos, kur krito penkios aukos, Limanovskis su kitais lenkų vaikiniais grįžo namon. Pabaigoje balandžio mėn. Vilniuje jis dalyvauja įsteigime Centrališkojo Komiteto dėl Lietuvos lenkimui revoliucijinio judėjimo. Komitetas surengė patriotiską manifestaciją bažnyčioje 20 d. gegužio atgiedojo *Boże, coś Polskę*. Veikiai potam policija suėmė ant gatvės B. Limanovskį ir Benių Dybovskį. Po kelių mėnesių kalėjimo, Limanovskį išvarė į Archangelsko gub. į miestelį Mezeń, vėliaus jam leista buvo persikelti į Archangelską. Čion Limanovskis ėmėsi rašyti veikalą apie draugijos prietikius ir stoji ant kelio, vedančio socializman.

Lenkijoje kilo maištas. Limanovskis ketino pabėgti, susišnekėjęs su angliško laivo kapitonu. Bet kelyje jis paklydo, ir pateko į policijos rankas. Ir vėl pateko į kalėjimą, iš kurio išėjo jau maištui pasibaigiant. Vėliaus dėl blogos sveikatos leista jam buvo apsigyventi Voronėžiaus gubernijoje. 1869 m. amnestija suteikė progą sugrįžti į gimtinę.

Tame laike Limanovskio pažvalgose įvyko griežta atmaina. Jis tapo socialistu. Iš pradžios socializmas jį paviliojo kaip įrankis įvykinimui visatinos brolybės, vėliaus jis įsigilino į jo ekonomiškąjį įturį, skaitydamas Mill'iaus "Politiškąją Ekonomiją" ir Černiševskio straipsnius apie valsčių (mir). Ir iš politiško atžvilgio socializmas Limanovskio akyse įgijo didesnę vertybę, kaip įjega paliuosavimo iš pančių, kaip revoliucijinis veiksnys, nukreiptas prieš jaib-kokią priespaudą. Vaikščiojo gandas apie Tarptautiską Darbininkų Bendriją. Bet dar labjaus veikė ant Limanovskio "darbininkų programa", Lassallės parašytoji. Socializme jis dabar išvydo politiską galybę, kuri įstengs šalį išliuosuoti iš ano pragaro, į kurį įstūmė Muravjovas ir Berg.

Atvykęs kaipo socialistas į Varšavą, jis įstoji į fabriką geležinių išdirbinių. Sunkus rankų darbas trukdė moksliskus tyrinėjimus, ir nesistebėsime, jaigu tame laike Limanovskis į *Przegląd Tygodniowy* rašinėjo straipsnius apie reikalingumą sutrumpinti darbo dieną pramonės įstaigose.

Liublinskiuose jis gavo vietą naminio mokytojo, kur galėjo užsiimti literatišku darbu. Bet 1870 m. kilo vokiškai prancūziškoji karė; lenkai manė sutverti lenkiškąjį legijoną. Limanovskis kako į užrubežį, bet prancūzams nepavykus, jis apsibuvo Lvove, Galicijoje. nes Krokuva jam nepatiko, kaipo klerikalų centras. Čion jis dirbo prie demokratiškų laikraščių ir stengėsi turėti intekmę ant darbininkų. Buvo ten rankpelnių bendrovė, vardu "Žvaigždė", kurioje vadovavo M. Darovskis, T. Romanivič ir kiti. Kovo mėn.

* Slg. Limanovskio biografiją, tilpusią gruodžio mėn. 1910 m. lenkų mėnraštje *Myśl* (New York).

1871 m. Limanovskis bendrovės susirinkime laikė dvi paskaiti apie darbininkų klausimą, dėdamas svarbą ant mokslo ir organizavimosi, organizavimosi į išdarbystės bendrijas. Nors paskaitos nepadarė didelio įspūdžio, tačiau atspausdintąsias liaudis greitai išpirko, o dalis jų pateko ir į Rosijos Lenkiją.

Nėsant kam užsiimti sociologija, Limanovskis 1875 m. išleido veikalą apie "Sociologiją Augusto Comte's", kad ingyti laipsnį daktaro filozofijos. Vaisiumingi historijos tyrinėjimų socializmo buvo kninga, 1876 m. išleista, apie Tomą Morus ir Tomą Campanelli.

Tuomi laiku tarpe lenkų prasidėjo socialistiškas judėjimas. Aplink Limanovskį Lvove susispietė krūvelė gerbiančių tą naują mokslą: poetas B. Červienskis, darbininkai: A. Skerl, J. Daniliuk, A. Mankovskis. Rosijos universitatėse atsirado kuopelės lenkų socialistų. Neretai socialistai iš Lenkijos jieško patarimų ir pagalbos pas Limanovskį. Birželyje 1877 m. policija suėmė Lvove E. Kobylanskį, kurs buvo atvykęs pirkties nelegalių raštų. Suimtas tapo ir Limanovskis. Rods jį veikiai paleido, bet už tai policija turėjo jį savo akyse, ir galiaus 1 d. spalį 1878 m. iš Galicijos išvarė kaipo "svietimžemietį". Su širdgėla atsiskyrė nuo draugų, palikinas dirvą, kurioj pasėjo daug sveiktų grūdų...

Dar tą patį metą Lvove iš spaudos išėjo Limanovskio veikalas "Socializmas, kaipo būtinas apsiereiskimas dėjų išsiplatinimo"; čion jis daug vietos pašventė lenkų tautos reikalams, skelbdamas "patriotizmą liaudies" ir podraug pabraukdamas, kad "tikrai liaudinės partijos Europoje tai socialistų partijos".

Apsigyveno Limanovskis Genevoje, kur susitiko su socialistais iš Rosijos. Spalį mėn. 1879 m. ėmė ten išėdinėti socialistų laikraštis *Równość*, kurio redakcijon priklausė ir Limanovskis. Bet dėl tautybės klausimo kilo veikiai ginčai: jaunieji agitatoriai pripažino tik klasinę kovą, tikėjosi greitai įvyksiant tarptautinį drauginį perversmą, ir šiaip stovėjo po intekme rusiškos raštijos. Limanovskis išstojo iš redakcijos, ir prasidėjo aštri kova tarp tautiečių socialistų ir tarp internacjonalistų. Limanovskis, nors aštriai užpuolamas, visuomet užsilaikė su guoda ir ramybe. Jis prisidėjo prie įsteigimo tautiškai socialistiškos organizacijos "Lenkų Liaudis", kuri politiškai mažai ką tenuveikė.

Daug didesnis buvo Limanovskio literatiškas ir moksliškas veiklumas. Vokiečių ir prancūzų laikraščiuose jis talpino straipsnius apie socialistų padėjimą Lenkijoje. Rašė ir spausdino kningutes liaudžiai skaityti po antgalviu "Socialdemokratiškas kningynėlis". Savo raštais, į Lvovo ir Varšavos laikraščius rašytais, jis pelnikavosi duoną. Ir taip dirbdamas, jis rado gana laiko moksliškiems tyrinėjimams ir išleido "Historiją lenkų tautos maišto 1863 ir 1864 m." (Lvove 1882), "Historiją draugijinio judėjimo XIX metašim." (Lvove 1890). Visi tie veikalai yra tikra kasykla žinių tiems,

kurie tyrinėja revoliucijos judėjimus Europoje ir Amerikoje.

Atsiminti reikia, kad Limanovskis nuolatos priverstas buvo dirbti dėl duonos kąsnio. "Tie mokslinčiai — jis pats rašo kningoje apie Worcell'ių — kurie sėdi ant katedrų, gauna nuolatinės ir geras algas, pertekę yra visokiais pagelbiniais įrankiais, neturi tiesos augštinties vaisingumu savo darbų ant darbininkų-emigrantų..." Labai teisingai pasakė. Ir Limanovskis savo darbais pereina daugelį oficiališkųjų mokslinčių netik vaisingumu savo veikalų, bet ir tuomi, kad jis apšviečia naujausią historiją, kuomet oficiališkieji historikai laukia, iki šviežias dalykas "kaip figa sucukrės, kaip tabakas susigulės". Jis nerinko smulkmenų nė diplomatiškų dokumentų, bet dėjas Lenkijos ir Europos piešė ant pamato draugijiškai politiškų ir idėjiškų tėkmių.

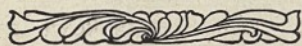
Be viršuj paminėtų veikalų, vėliaus išėjo "Historija lenkiškos demokratijos" (Zurich, 1901) ir "Stanislovas Worcell'ius" (Krokuva, 1910). 1900 m. išleido antrą, papildytą laidą "Tautiškojo maišto 1863 ir 1864 m." "Šimtmetinė kova lenkų tautos dėl nepriklusmingumo" (1894) "Lietuvos historija" (1895), "1793-čias metas" (Lvove 1893).

Inėmimai pelnomi už literatiškąjį darbą buvo menki, ir Limanovskis iš Genėvos persikėlė į Thun, kur įsitaisė fotografišką darbavietę. Mirus žmonai, iškako į Zurichą, o 1889 m. į Paryžių. Čion buvo korektoriumi spaustuvėje tūlo savo draugo. Mirus spaustuvės savininkui 1892 m., neteko vietos ir, išsiilgęs Lenkijos, manė, kad po tiek metų bus užmiršti seni "nusikaltimai". Bet gr. Badeni, tuometinis Galicijos valdymieras, liepė policijai jį išguiti. Kreipėsi vėl į Zurichą, tikėdamas gauti vietą kningininko Rappersvyliaus muzejuje. Bet "endekai" intrigavo, ir Limanovskis iškako į Paryžių, kur gavo vietą gyvasties apsergėjimo bendrovėje New York. Žinoma, Rappersvyliaus būtų Limanovskiui tinkamiausia vieta, bet geri "rodakai", kurie viešpatauja muzejuje, pavydėjo jam šiltos vietos ir atvangaus duonos kąsnio.

Ir vienok Limanovskis randa laiką ir ramybę parašymui moksliškų veikalų. Be minėtųjų pirma, užbaigė "Įžangą į sociologiją", dalyvauja redagavime socialistiškų laikraščių, laiko kalbas sueiguose, apvaikščiojimuose, suvažiavimuose jaunuomenės 1889 m. buvo delegatu tarptautiškame suvažiavime socialistų Paryžiuje, antruktart tenpat 1900 m., ir 1910 m. Kopanhagene. 1893 metuose Limanovskis buvo pirm-sėdžiu suvažiavime, kur lenkų socialistai susivienijo į P. P. S. (Lenkų socialistų partiją). Čion Limanovskis ragino prie vienybės ir su užsidegimu kalbėjo apie ateitį lenkų socializmo. Ir dabar jis dirba po vėluva tos partijos. Kada 1907 m. Limanovskis galėjo sugrįžti į Galiciją, kur jis socializmą pirmiausia ėmė platinti, jis rado tąjį išsikerėjusį ir ingijusį nemenką

jiegą. Seniaus jis vengė Krokuvos kaipo klerikališkos ugnavietės, o dabar, pabaigoje 1910 m., Krokua buvo Limanovskio nuopelnų gerbimo židiny.

Ir mes, gerbdami ir gododami nukaršusį veikėją, jai bent tik apgailėti galime, kad taip veiklus mūsų tautos žmogus visą savo vieką pašventė kaimynams, o ne saviems. Aplinkybės tam kaltos. Neužmiršta Limanovskis lietuvių, kaip liūdi ja jo veikalėlis "Lietuvos istorija" ir kiti raštai, bet užuot kovojęs už Lietuvos nepriklausimumą, jis stengėsi "tą provinciją" priglučinti prie nepriklausimos Lenkijos. Mes, kariaudami ne prieš lenkus, ne prieš lenkų tautą, bet prieš lenkų hakatizmą, prieš siaurapročius, kurie Lietuvoje gyvendami lietuvių tiesas mindžioja, neturime progos peikti Limanovskį, kad jis augęs gadynėje, kur lietuviybė užkiūtusi ir pasmerkta buvo, pristojo į darbą pas kaimynus ir jų labai bei apšvietimui pašventė savo vaisingą darbais amžių. Kurie mokame lenkiškai, galime pasinaudoti jo triūso ir jo dvasios vaisiais. J. Šl.

RELIGIJINĖS EPIDEMIJOS.*

Parašė Boris Sidis, M. A., Ph. D.

Amerikėniškos religijinės epidemijos, šventinamos vardu "revivalizmas", t.y. "atsigaivinimas", "misijos", yra labai plačiai žinomos. Plėgą pasigauna Jonathan'ą, Mc Gready, Sankey, arba kokį Moody, ir jie pradeda klejoti, o paskui tiesiog dūksta apie religiją. Užsikrėtimas plėtojasi, ir tūkstančių tūkstančiai pradeda pašėlusiai melsties bažnyčiose bei koplyčiose; dūksta ir puldinėja į konvulsijas "kamp-mitinguose." Nespėja pasirodyti atgaivinimo epidemija, ir ją kaip bematant verda, o paskum dingsta taip pat ūmai, kaip ir atėjo. Paminėsim keletą pavyzdžių iš daugelio atsitikimų.

1800 m. religijinės manijos vilnįs plaukte perplaukė šalį ir pasiekė savo čiukurą garsinguose Kentucky's revivaluose. Pirmas kamp-mitingas buvo laikomas Cabin Creek'e. Prasidėjo jis 22 d. gegužės ir tęsėsi keturias dienas ir tris naktis. Klyksmai, giedojimas, meldimas, ir šūkavimai, puldinėjimai konvulsijose padarė iš vietos gryną pandemonium. Tie, kurie stengėsi ištrukti, buvo priversti grįžti, it traukiami kokios misteriškos jėgos, arba puldinėjo nuo konvulsijų ant kelio. Tasai maras plėtėsi ir virė be paliovos. Šeimynos

* Kiekvienas tikėjimas turėjo ir turi savo pasekėjus, degančius fanatizmu. Gana yra prisiminti Indijos fakirus, Rosijos "klykušes", Lietuvos davatkas ir t. p., kad persitikrinus. Šiame straipsnyje, verstame išskirtinai *Laisvajai Minčiai*, kalbama apie inpuolimus žmonių į kraštutinį fanatizmą Amerikoje, šalyje (kol-kas) religijinės laisvės. —

Red.

vežimais keliavo iš tolio, kad dalyvauti tuose susirinkimuose. Kamp-mitingai tęsdavosi, paprastai keturias dienas, nuo pėtnyčios lyg utarninko rytui, bet kartais tai ir savaitę laiko. Vienas kitą sekė pagreta. Miškai ir keliai, vedantys kamp-mitingan, krutėjo žmonėmis. "Darbininkas", rašo d-ras Davidson, "metė savo darbą; senatvė griebėsi kriukių: jaunimas paliko žaismes; plūgas pasiliko vagoje; stirnos linksminosi ir ilsėjosi kalnuose; visi darbai sustojo; drąsus medžiotojai ir blaivos motynos, jaunikaičiai, panelės ir vaikučiai spietėsi apie bendrą patraukimo sukūrį". Nemžiaus 20.000 žmonių dalyvavo viename šitų susirinkimų.

Abelnas susirinkimas Indian Creek'e, Harrison'o pavieta, užtrūko apie penkias dienas. Išspradžių viskas ėjo ramiai. Netrukus, vienok, turėjo kas mintį pakišti, o šitą kartą pakišo ją vaikas. Vaikas dvylikos metų amžiaus atsistojo ant kelmo ir pradėjo nesvietiškai klajoti. Neužilgo jis atkreipė sąvęspi didesnės žmonių dalies domą. Įveiktas sujudimo jėgų, mažas manijakas pakėlė savo rankas, ir, iš pirštų paleisdamas savo nosinę permirkusią ašaromis ir prakaitu, sušuko: "Taip, nusidėjėli, krisi ir tu pragaran, jaigu nepamesi savo nuodėmes ir nesikreipsi į Dievą!" Tame akiesmirksnyje vieni krito žemėn "kaip tie, kurie mūšyje nuo kulų krinta, ir dalykas taip pasklido, kad sunku, net aprašyti". Tūkstančiai raitėsė, kraipėsė ir daužėsi relegijinio pasiutimo paroksizme. Taip nuodinga buvo revivalio plėga, kad paprasti šalti žiūrėtojai, net ir pasityčiojotai bei skeptikai, užsikrėtė jąja, ir patįs prisidėjo prie judėjimo tų padūkusių religijinių manijakų, puldinėjusių religijinės misterijos konvulsijose.

Sekantis pavyzdys gali patarnauti kaipo vidutinis atsitikimas:

"Ponas ir dama, garsūs pasaulės madų dabotojai, dalyvavo kamp-mitinge Cone Ridge. Pakelyje jie nemažai tyčiojosi iš bėdinių sumišėlių, kurie šūkaudami voliojosi purvyne, ir prisizadėjo — juokais, žinoma, — viens kitą gelbėti, jaigu katras jų kristų nuo konvulsijų. Neilgai jie težiūrėjo į tą nepaprastą sceną; jaunoji moteris neteko suzinės ir puolė ant žemės. Jos draugas, pamiršdamas savo apgynimo prizadą, pametė ją ant syk ir dūmė taip greit, kaip kojos jį nešė. Bėgimas, vienok, mažai jam tepadėjo. Nepabėgė jis nei šimto sieksnių, kaip ir jis krito nuo konvulsijų."

Daugelyje vietų religijinė epidemija apsireiškia juoke, šokime ir kaukime arba "šunų" manijoje. Visos parapijos puldinėjo į histeriško juoko konvulsijas laike dievmaldystės. Laukiniame religijinio pasiutimo deliriume žmonės ėmėsi šokimo ir galop prie kaukimo it šunįs. Jie stengėsi nuduoti šunų pozą, bėginėjo aplinkui visoms keturioms, urzė, triokšėjo dantimis ir kaukė taip grynai pamėgdžiodami, kad jų nematant, manytume, kad tai ištikro yra šunįs. Žmo-

nės, perkentėję tokią apgailėtiną permainą, nevisad paėjo iš bėdinųjų luomos; priešingai, žmonės augščiausioje draugijos rangoje, vyrai ir moteris su išlavintais protais ir švelniais apsiėjimais, užuojautos dėlei turėjo nusizeminti iki taip žemam laipsniui. Prazūtingi religijinio revivalizmo nuodai paverčia savo aukas į pulkus piktų šunų.

1815 m. religijinis revivalis užplūdo visą šalį su netikusiomis pasekmėmis kamp-mitinguose.

1832 m. didelė revivalio epidemija apsireiškė šioje šalyje. Albertas S. Rhodes gerai aprašo šitą revivalį. Duodu jo aprašymą žodis į žodį:

“Tai, kas paprastai esti vadinama didžiuoju amerikėnišku revivaliu”, prasidėjo vienu laiku Haven'e ir New York'e 1832 m. Ji nepagimdė kokia ypata ar ypatų skaitlius, todėl, kad jis buvo pilnoje prasmėje liaudies išsireiškimu. Jis buvo žmonių protuose ir kybojo pačiame ore. Jis pasirodė ir degė ir ugnis par tūlą šalies dalį, kurią senesnieji gyventojai vadino 'nudegintąja dalimi'. Jis buvo ypatingai atjaučiamas ant kranto ežero Ontario ir pavietuose Madison ir Oneida.

Minia, kėlusi demonstraciją šitame revivalio judėjime, ėjo po daugybę vėluvų, bet ji neturėjo žinomų vadovų... Korporalai ir seržantai, ėję drauge, buvo paprasti žmonės (nežinomi tautų karžygiai). Ne jie pagimdė revivalį, bet revivalis juos. Jie buvo įvairių religijinių spalvų, ir sudarė minią susidedančią iš wesley'jistų, metodistų, episkopalų-metodistų, evangelistų, neprigulmingųjų, kongregacijonistų ir presbyterijonų.

Charakteristiškosios žymės (revivalizmo) buvo matomos ir šioje dvasiškoje audroje. Balių salės virto į maldų vietas, o teatrai į bažnyčias... Kuningams, kurie logiškai protavo, buvo sakoma, kad jie laikė kempę, acte pamirkytą, prie nusidėjėlių sukepusių lūpų, kada jie galėjo anuos vesti pas gyvenimo upelį ir ten galėtų juos pilnai pagirdyti. Jųjų likimas buvo toks, kaip visad tokiuose liaudies išsiveržimuose — jie neteko savų vietų, kurias užėmė nauji skelbėjai ir pranašai, paiki vyrai, pilni tikybos ir rėksniai, kurie pamokslauja ir dieną ir naktį apie Naujo Jeruzalemo auksines gatves ir apie ateinančią rūstybę.

Iš šitos religijinės manijos išaugo Sodomo obuolys; pasekėjai neužilgo nebegalėjo papildyti nuodemių*

* Prasikaltimo sąžinė, regeneracijos ir pakėlimo jausmas po atvertimui yra geri revivaliomanijos simptomai. Ponas D. Starbuck, kuriam dėkoju už suteiktąją man medžiagą apie religijinį atvertimą, savo straipsnyje "Atvertimo Studija" (*The American Journal of Psychology*, January, 1897), prieina prie to išvedimo, kad "revivalio susirinkimai lošia svarbią rolę atvertime," ir, kad "nuodėmės atjautimas" ir "pakėlimo jausmas" yra jų svarbiausios ypatybės. Ponas Starbuck nepermato to, kad nėra tai sveikas normalinis gyvenimas, kurį studijuojame staigiuose religijiniuose atvertimuose, bet tai yra revivalinės beprotystės apsiireiškimas.

'Ir kada žmogus susipranta, kad jo dūšia yra išganyta.' suriko vienas dvasiškų vadovų, 'pirmas daigtas, kas jam rūpi, tai suradimas sau rojaus ir Jievos.' Vadovai, nebegalėdami jau rasti rojaus savuose namuose, nei Jievos savose žmonose, jieškojo jų svetur. Vienam vadovų pasivaidino būk esanti milžiniška minia vyrų bei moterų danguje; būk jie besibastą šian ir ten; jie būk jiešką ko-tai reikalingo savo laimei, o veidai jų liūdėjimo apdengti. Vyrai jieškojo moterų, o moteris vyrų. Šitose didelėse miniose visur buvo galima regėti dvasios ilgėsis netobūlaus džiaugsmo dėlei. Regėtojas išguldė šitą regėjimą, paaiškindamas, kad vyrai ir moteris esti netikusiai sujungiami ant šios ašarų pakalnės, kad tą dalyką galima atitaisyti tinkama dvasiška unija ant žemiškosios sferos. Išguldymas prielankiai priimta, net su entuziazmu. Kuris matė tą nepaprastą rėgyklą, davė pavyzdį kitiems, nustumdamas teisiškąją savo pačią į šalį, o prie savo krūtinės prisispausdamas gražią vieno savo draugų pačią. Kiti, žinoma, tuojaus sekė jo pavyzdį. Šitoji unija likosi pašventinta tarpe jų po vardu 'dvasiškosios vestuvės'... Senieji ryšiai likosi sulaužyti. Dangaus karalystė jau atėjo. Nereikėjo jau klausyti senų taisyklių nei pildyti senų pareigų. Vyrai ir moteris, nepaisydami ženybinių ryšių, pasirinko sau dangiškuosius draugus.

"Iš pradžių tieji ryšiai turėję neva būti vien dvasiško turinio, bet, su laiku, žinoma, jie pavirto ir į lytinius. Neilgai trukus, dvasiškasai ryšis pasirodė netobūlas, ir pavirto į tokį, kokį randame tarp šiaip vyro ir moters arčiaus begyvenančių. Vyrai, gyveną su kitų pačiomis, pagamino keistą suirutę... Tėvai net ir savo vaikus apleido.

"Iš to pakilo dar didesnis piktas. Vyrai bei moteris pamatė, kad jie padarė klaidą savo dvasiškuose ryšiuose, ir, nekuriam laikui praslinkus, vėl skyrėsi, kad naujus draugus suradus. Nepoilgam pradėjo jie naujus rinkimus palyginamai trumpuose laiko perioduose, ir tokiu tai būdu dvasiškų ryšių mokslas virto į paleistuvybę.

"Jaigu neturėtume faktų prieš savim, kaikuriuos unijos rodytūsi tiesiog negalimos. Buvo tai, ką prancūzai vadintū "mariages à trois." Teisiškasai vyras kartu su dvasiškuoju gyveno po vienu stogu, kartais ir su viena žmona, kurios tikrasis vyras, visai negalėdavo naudoties ženybinėmis teisėmis, o dvasiškasai — liuosai sau jomis gerėjosi. Stebėtiniausia tai, kad vyrai tokiuose dalykuose nusileidžia, sakydami, būk tai yra Dievo valia! Tokie degradacijos paveizdai, anot laiko annalų, nebuvo reti.

"Tokie tai buvo kaikurie rezultatai, kuriuos revivalis 1832 metų paliko 'nudegintoje dalyje'... Tokis tai buvo revivalis morališkoje savo išžiūroje. Turėjo jis dar fizišką bei protišką pusę; ir apie šias yra dar skaudžiau pamislyti, nesa čia matome daugybę suvi-

liotų žmonių, radusių vietas tankiausia ligonbučiuose ir bepročių namuose.

Apie 1840 m. apsireiškė taip vadinama "Miller'io manija." Šitoji deluzija paėjo iš skaitymų, mąstymų, ir sapnų tūlo Viliaus Miller'io iš New York'o valstijos, kuris apie 1840 metus sužinojo kokiu laiku 'turėjo pasirodyti danguje Viešpats' ir kada bus svieto pabaiga. Jis labai greitai surado pritarėjų — kaip randa autorius jaib kokio 'humbugo', nežiūrint, kaip jis nebūtų aiškus, — jie su įsikarščiovimu, vertu geresnių tikslų, ėmėsi atvertimo darbo. Jie bastėsi svetur, skelbdami savo mokslą visiems klausyti, ir savo pažiūras drabstė į akis visai pasaulei par laikraščius... Iš pačių pradžių jie aiškino netik metą, bet dieną ir valandą, kada 'Žmogaus Sūnus atvyks su jiega ir spindulių vainiku'. Mokslas, kaip šitasai, begalo iškilmingas ir svarbus, plėtojosi su visu greitumu, kokį naujoviškumas jam paduoti galėjo; jo pritarėjų užsikarščiovimas nepoilgam pritraukė prie savos vėluvos būrius vyrų bei moterų, kurie glamonėjo tąją deluziją, kaipo didžiųjų atsitikimų apskelbėją ir kaipo didelio džiaugsmo ir kas-zin kokių ekstazų ramstį.

"Ubagiškoji proto suma, į kurią jo suvedzioti pasekėjai įsipainiojo, pasidavė jiegai religijinio sujudimo, ir ilgai nuo laiko, kada jie bus augštyn paimti, jie trenkė savo įvairius pašaukimus, uždarė dirbtuves ir krautuves, paliko savo šeimynas skurde arba šalto svieto mielaširdystei, laikė susirinkimus, pašvęstus maldoms ir ekshortacijoms, ardė nakties tylą baisiais savo šaukimais ir begalinėmis maldomis bei regėjimais, manydami sutinką didžiąją Viešpaties dieną.

"Sujudimas, visai bešališkai augščiau aprašytas, neužilgo paliko savo veikmę ant kūnų bei minčių šitų nelaimingųjų vargšų. Išblyškęs ir sunykęs veidas, iškart rodantis fzyzišką išsėmimą ir didelį proto rūpestį, keistą bei klaidingą pažiūrą kaslink svietišky savo ryšių bei dalykų, drauge su jų pasielgimu, kuris parodė, kad *valdančioji proto jiega likosi praryta didžiamjame millerizmo sukuryje* — viskas nurodė į smūgį, gautą iš šito bausaus deluzijos teroro. Didžiąją *dénouement* prisiartinant, susirinkimų skaičius padidėjo, jų maldos buvo girdėtis arti ir toli; skaičius atsivertėlių padidėjo; krikštai buvo švenčiami ne krapymu, bet pasinėrimais, kurie kartais tęsėsi ilgiaus ir už gyvastį. Liežuvių dovana buvo suteikta, pasikėlimo rūbai sniego baltumo tapo prirengti, savastis buvo liuosai atidaviama, o rytmetyje 'didziosios dienos' su prisirengusiomis širdimis, ir apsidengę nekalčiausio baltumo rūbais, jie slinko pirmyn, kad savo 'žentą' patikus. Kaikurie nenorėjo jį dar ant žemės patikti ir tikrai lipo į medžius, idant pirmiausia pasveikinti jojo prisiartinimą.

"Pirmiausia paminėtoji diena praėjo ramiai... Didis buvo Miller'io mokslo pasekėjų nusiminimas. Jų laikas padalintas į savaites ir mėnesius tapo pražūdy-

tas, jų biznis pakriko, jie neteko ir savasties. Vienok, idant dar tvirčiau parodyti religijinio fanatizmo (religijinės sugestijos) veikmę ant silpnų protų, jie vis dar laikėsi prie savo deluzijų, iš naujo pradėjo perkratinti šventraštį, ir laimingai surado, kad jie buvo paklydę. Buvo tai tam tikroje dienoje ir valandoje žydiškųjų 1844 metų, kuriais turėjo būti jų apskaitliavimas pamatuojamas, o ne mūsų 1844 metais Linksmioji naujiena pasklido visoj millerizmo karalystėje, ir pasekėjų užsidegimas bei geismai peržengė pirmiaus pasiektus rubežius.

"Tuo tarpu beprotnamiai kasdien atnešė naujus priparodymus proto pustijimą, kokį millerizmas atnešė visai žemei. Miller'io maniškai kuone kasdien buvo varomi beprotnamiosna. Išsidėvėję ir išsisėmę, dėlei nuolatinių religijinių lėbavimų, daugelis likosi pergalėtais ant visados ir bevilingai iš proto išėjo. Kaikurie jau buvo danguje, apdengti kūnais, prirengtais šventiemsiems; kiti, it šmėklos, skubinosi atversti savo draugus-aukas į ligą; tretieji atsiskakė valgyti, nes jie nereikalavo nieko kito kaip 'angelų maisto'. Daugelis taip arti prisilakė prie tūlių numylėtų šventraščio sakinių, kad atsiskakė eiti laukan, gamtos reikalams atlikti, nes, ištikro, jiems (ir mums) buvo pasakyta 'tapti tobūlais, lig maži vaikai', ir užtai jie suteršdavo apatines savo drapanas. Jie mažai arba visai nemiegojo; visi laukė dieviško paliepimo... Miegas, ištikro, buvo jiems svetimas daigtas. Jie buvo jau peržengę miego rubežių; tūli jų peržengė net ir išsėtos prigimties atsigaivinimo laipsnį ir nupuolė, idant niekad nebepakilti. Būriai šitos moderninės deluzijos (epidemijos) aukų buvo žinomi kaip beprotnamių aukų įnamiai. Žinomi autoritetai arti ir toli skelbė priparodymą, kad tai buvo aukos klaidingų pažiūrų ir klaidingo veiksmo. Vienok, nežiūrint į autoritetų pasišventimą, nieks jų neklaušė.

"Tuo tarpu gi artinosi periodas, kada jųjų paskutiniojo apskaitliavimo tikrumas turės būti atitaisytas.. Dar tvirtesnis negu pirma persitikrinimas millerizmo teisingume viešpatavo jo pasekėjų protuose: atsivertėlių skaitlius padidėjo, ir visi elementai milžiniško ir pratęsto sujudimo koncentravosi prieš šitą atsitikimą. Scenos, kurios atsibuvo atžvilgyje išsipildymo šitos antrosios interpretacijos, didžiai perviršijo pirmąją. Kaip pirmosios, jis pasirodė esąs nepamatuotos revizijos audinys... Vienok, epidemija nesumažėjo. *The Cry* 22 lapkričio, 1844, praneša, kad "mūsų broliai ir sesės netik yra tvirtos, bet daug tvirtesnės negu kadaisiai Mūsų broliai visi pasninkauja, išskiriant Viešpaties, kasdien".

Gera! gali pasakyti Stanfordo universitatės prezidentas Jordan: "šnapsas, kokaina, ir alkoholis atneša laikinį proto pamišimą, kaip ir religijinis revivalis, kuriame žmonės netenka savo proto ir savęs valdymo. Tai yra tikrai savo rūšies girtuokliavimas, kuris nėra

vertas daugiaus respekto, kaip girtuokliavimas gulintis grabėje”.

Prof. Jordan'ą iš visų pusių užpolė mažesnės sakyklų žuvys. Bet, ištikrųjų, prof. Jordan'as buvo paršvelnus savo išsireiškime. *Religijinis revivalizmas yra draugijos nuodai, jis yra daug pavojingesnis draugijos gyvasčiai negu girtuokliavimas. Kaip girtuoklis, žmogus puola žemiau už gyvulį; kaip revivalistas — jis puola žemiau ir už girtuoklį.*

Metuose 1857—58 didelė industrijose kilusi panika aplankė šią šalį. Biznis buvo spaudžiamas lig paskutiniųjų savo ribų. Godumas piningų tapo tikra manija. Kormerciališki centrai, miestai, dideli ir maži, net ir kaimai lenkėsi prieš pininginės spekulacijos šėtoną. Spekulaciją pakilo į karščio karštį; palaidžiausi projektai rado prielankumą lengvatikiškoje biznio publikoje. Galu gale krachas atėjo. Draugijinė sugestija pradėjo veikti kitoje pusėje, ir biznio gyvenimo sriovė pasisuko į priešingą kelią. Visi bėgo, kad savo gyvastį išgelbėti, ne dėl pavojaus išsisaugojimo, bet dėlto, kad matyta savo draugus bebėgant.

Šitame liguistame liaudies kūne nuodingi religijinės manijos gaivalai dar kartą rado tinkamą dirvą. Žiauri religijinė epidemija prasidėjo ir paplito. Religijiniai šalies žurnalai didžiavosi iš jos. “Toks laikas kaip dabar,” rašo triumfališku tonu viens iš jų, “nebuvo žinomas nuo apaštalių dienų revivaliams. Revivaliai dabar dengia pačią mūsų žemę, ir neša viską prieš save... Susirinkimai esti laikomi maldų ir ekshortacijų dėlei su didžiausiu užsinteresavimu ir stebėtiniausiais rezultatais. Jie netik esti atlaikomi bažnyčioje ir visur namuose, bet ir didžiose prekyvietėse ir biznio centruose. New York'e stebėtinai indomaujama visose bažnyčiose, ir išrodo lyg tas didysis ir ištvirkintas miestas yra apsuptas viena dieviškosios intekmės liepsna... Maldos ir konferencijų susirinkimai esti atlaikomi užpakaliniuose kambariuose didžiųjų firmų, su geriausiomis veimėmis (!). Didieji ir mažieji miestai abelnai nuo Maine lig Californijos viens nuo kito neatsilieka šitame didžiamjame kiltame darbe”.

Tūlas Bostono laikraštinnikas žvilgtėrėjo į tikrąjį religijinio revivalio prasmę. “Bėgyje pastarųjų trijų mėnesių”, rašo jis, “religijos revivalis paplito kaip epidemija po visą mūsų kraštą. Maldų susirinkimai popiet ir nakčia; maldų susirinkimai Bostone, New Yorke, Philadelphijoje, Chicagoj; maldų susirinkimai Richmonde, Charlestone, Mobile, New Orleanse; maldų susirinkimai miestelyje, kaimo ir kaimelyje, šiaurėje ir pietuose; visur prisigrūdę klausytojais, ant kurių gausiai išsilieja Šventoji Dvasia. Čielas dalykas — tai jausmų užsikrėtimas be principo”.

Šitas religijinis revivalis tada pasiekė Airių žemę, kur jis virė taip lygiai, kaip ir savo gimtinėje, Suvienytose Valstijose.

“Aš nenoriu paduoti smulkmenų,” rašo kun. J. Llewelyn Davies, “apie rūšis ligų, kurios tuo kart pasirodė. Jos yra skaudžios, ir daugelyje atvejų varo žmogų į ligą. Užpuolimai stebėtinai panėši epidemijai. Įžymiausieji simptomai buvo visatinas fiziškas nupuolimas... staigios prostracijos, šauksmai ir kaukimai, kataleptiški staugimai, apsunkinimas širdies ir pilvo, kaikuriuose atsitikimuose laikinis apakimas, kurtumas, ir sustingimas.

Amerikos draugija siūbuoja tarp aštriosios finansinės manijos ir religijinės beprotybės. Nespėjus biznio karščiui pereiti, jau religijinės manijos *delirium acutum* prasideda. Draugija yra, matomai, kelionėje nuo Scyllos į Charybą. Nuo čiukurio finansinės spekulacijos ji puola į gelmes revivalizmo. Regimai, *Amerikos draugija serga cirkularine beprotybe.*

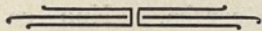
Revivalizmo draugai žino šią faktą. Paveizdan, kun. H. C. Fish, kurs parašė revivalizmo rankvedį, naiviškai mums sako: “Yra tai žingeidus faktas, kad jie (revivaliai) tankiai seka kokią didelę (viešą) nelaimę, epidemiją, arba pininginį susirūpinimą”. *Religijinės beprotybės gaivalai reikalauja savo vystymui ligoto ir netekusio spėkų kūno.”*

Moteris, abelnai, ir Amerikos moters ypatingai, yra lengvai inkalbamos*. Moterų kruzada 1873 m. geras tam paveikslas. Ji prasidėjo Hillsborough'o, Ohio, Kalėdų rytmetį. Po prelekcijai d-ro Dio Lewis'o apie *moters maldos stiprybę smuklėje*, visų pritarta prelegentui. Susirinkimas maldoms ir organizacijai buvo atlaikytas, ir moteris, lydimos garsingos methodistų ponios, gaujos heroinės, išėjo ant pirmos demonstracijos į aptiekas, viešbučius ir karčiamas. Kruzados manija, it tikroji epidemija, greitai pasiekė ir artimus miestelius, kur moteris lankė karčiamas, pamokslin-kaudamos, giedodamos ir meldamos. Ponios visokių kilnių prisidėjo prie kruzados. Nei grasinimai, nei blogas su joms pasielgimas, nei blogas oras negalėjo sulaikyti religijinio moteriškų gaujų karščio. Nemažai kentė ir alkį ir šaltį; nekartą turėjo stovėti šaltyje ar ant lietaus; su jomis buvo žiauriai pasielgiama; viskas perniek — kruzados epidemija virė, kaip ir virusi pirma. Bažnyčios buvo prikimštos dieną i:

* Čia galiu pasinaudoti iš progos, kad šią-tą paminėjus apie revivalizmą tarpe Amerikos žydžių. Atnaujinimas senobinių žydiškų papročių ir atsiskyrimas nuo gojų svieto yra tai šitos religijinės manijos siekiai. “Dalyvaujančios šitame revivalyje,” sako gerai man žinomas rabinas, “laiko save augštesnėmis už kitas moteris.” Šitasai “išsiaugštinimo” jausmas apsiereiškęs pas “išganytas” ir yra viens žymesnių revivalio plėgos simptomų. šitos epidemijos gaivalai regimai yra labai veiklūs. Nors jie pradėjo savo karjerą Chicagoje, prie visapasaulinės parodos, 1893 m., vienok jau išsikverbė kuone į kiekvieną Suvienytų Valstijų miestą. Turtingos žydės yra dažniausios aukos; prie jų labai limpa religijinės ligos. Žingeidi ypatybė šitos žydiškos revivalio plėgos yra tai, kad ji užninka vien moteris ir rabinus.

naktį. Kaip viskas pas moteris, taip ir šitos kruzados entuziazmas neilgai tetruko; greitai mirė. Socialinis inpasakojimas yra partvirtas moteryje, kad jis ilgai gyventų po inpasakojimui, kuris nesiriša su paprastu gyvenimo bėgio pramintu vidutiniškumu; ji retai gali pasikelti viršiaus triviališkumo; ji yra Philstinė iš prigimties.

Tokios tai buvo kaikurios svarbiausių religijinių epidemijų, užpuolusių Amerikos draugiją trumpam jos gyvenimo laike. Kas gali išskaitliuoti visus "komercialinius revivalius", "biznio burbulus", ir aksomines panikas sekusių juos įkandžiui?

J. Laukis.

GALŲ GALE MĖS NEŽINOME NIEKO.

Paskaita, skaityta kovo mėnesyje, 1910 m., Valparaiso universiteto lietuvių mokinių literatūros draugijos susirinkime.

Kaip jau esu jums sakęs, iš manęs nėra joks kalbėtojas. Todėl Demosteną išgirsti šį vakarą nesitikėkite. Bet atlyginimui šitos savo trukybės, aš pasirūpinsiu, idant jūs, ką čia girdėsite, suprastumėte. Kalbėsiu jums apie mokslą ir tai ne kokį naują, bet jums žinomą, ar bent laikomą žinomą, apie kurį jūs visur girdite kalbant ir kuriam jūs valandų valandas pašvenčiate kasdien.

Toksai mano pasiryžimas gal jums pasirodys per daug naivišku ir bereikalingu. Atsistoti prieš jus, pravertusius kitą, gal, metų metus mokslą pasiekimui ir pasakoti jums kuo mokslas yra, yra tiesiog juokingu — ar ne? Ką vertas būtų jūs tas visas triūsas, jaigu jūs tiek nežinotumėte? Bet leiskite man pasakyti jums, kad jūs nežinote, kuo mokslas yra.

Kad jūs to nežinote, tai man nei kiek nėra stebėtina. Mės dažnai tuos dalykus pažįstame mažiausiai, kuriuos matome dažniausiai. Pavyzdžiui, piršto sulenkimas yra labai mums žinomas veikslas ir mės sakome, kad pirštą sulenkti yra menkas daigtas.

Bet piršto sulenkimas nėra menku daigtu; jis yra labai sudėtinu darbu, kurio išmokimui gal tūkstančiai metų buvo pašvęsta. Mūsų pirštas, kaip ir kiekviena kūno dalis, yra aprūpintas tam tikra mašinija, vadinama raumenimis; raumenis dirksnimis, it telegrafo vielomis, yra sujungta su jiems atsakančiu smegenų skyriumi. Mums panorėjus pirštą sulenkti, mės tuojuos sujieškome tą smegenų skyrių galvoje, į kurį nuo piršto ateina dirksnys; ten savo noru padarome tam tikrą

įbraižą, įbraiža sujudina dirksnį ir mūsų noras juomi eina į piršto raumneis; piršto raumenis susitraukia ir pirštas susilenkia.

Kaip matome, piršto sulenkimas yra labai sudėtinu darbu ir jį pilnai supranta tik apsipazinusieji su fiziologija. Visiems kitiems, visai žmonių didžiūmai jis yra nesuprantamas, nors visi su šituo veikslu yra gerai apspratę ir net mažas vaikutis moka savo piršteli sulenkti.

Tokių kasdieninių apsireiškimų, kurių žmonės nesupranta, ar supranta juos negana aiškiai, pasaulyje yra visa begalė. Jie yra žinomi žmonėms tik savo apsireiškimu. Kadangi jie nuolat randasi žmonėms po akių, tai žmonės su jais taip apspranta, kad matydami juos nei neklausia savęs, kodėl tas taip yra. Jie tiesiog pavadina juos faktais arba buitimis ir dažniausia jų visai netyrinėja.

Bet jie daro ką kita; jie šitas buitį renka ir jas tvarko. Visokis kokių nors buičių surinkimas joms pritinkamaj tvarkoj yra vadinama mokslu. Kas mokslą eina, tas turi rinkti savo galvon visą daugybę kuoįvairiausių buičių. Taigi jūs, kurie mokinatės nuo mažų savo dienų, nieko kito nedarote, kaip tik šitas buitį renkate. Šituo tikslu, kiek mokslas ir jūsų pačių sugebumas jums leido, jūs savo protu perbėgote žemės platybes, dangaus gilybes; pažinote gamtą, pažinote seniaus buvusius žmones, jų būdus ir išmintį; jūs kalbate apie Homero nuovokos platumą, Sokrato prakilnumą, Archimedo išmintį, Galilejaus proto blaivumą, Shakespeare'o sielingumą. Jūs matote, kad jūsų protas yra apsikroves įvairiausiomis buitimis ir jūs pradodate manyti, kad jis nuo tos surinktos buičių gausos padidėjo, nuėjo platyn ir gilyn. Bet ar ir ištikro taip yra? Ar ištikro jūsų protas didesnis už protą ano laukinio žmogaus, kuris pirmas sau jiešmą nusidrozė, ar puodą nusiziedė? Didesnis protas turėtų padaryti daugiau. Laukinis žmogus savo protu padarė tą, ko dar nebuvo buvę; jūs surinkote tą, kas jau buvo, taigi nepadarėte nieko naujo ir todėl negalite sakyti, kad jūsų protas nuo buičių rinkimo padidėjo; prieto dar jūs rinkote jas su tokia paskuba, kad jums laiko trūko su jomis, kaip reikiant, apsipazinti. Jūs rinkote tas savo buitį, kad tik daugiau surinkus ir dabar žinote tiek, kad du ir du, tai keturi. Bet kodėl keturi? Kas neleidžia būti penkiems? To nežinote, nes pas jus nėra to permanymo aiškumo. Jūs žinote, kad tris trikampio kertės padaro dvi tiesiąsias kertes, bet kaip jos tą padaro, tai pas jus to aiškumo nėra. Jūsų galvoje surinkta tik buitį, bet jos jums dažniausiai nežinomos.

Žinoma, pilnai nuodugniai dalykų pažinimui yra reikalingas neapsakomai didelis permaningumas; šios gi dienos žmogui dar toli gražu iki jo proto tobulumo. Veiklioji jo smegenų dalis padaro gal dešimtą dalį; likusios gi devynios jo smegenų dalis stovi nepajudina-

mos minties ir tik išradininkų vaizdumo nenuoalsa, įsiskverbdama į šitą nerakštąją smegenų dalį, duoda mums naujybes, išplėšia gamtai paslaptis, plečia protą ir mokslą. Bet kadangi protas nėra tobūlas, tai ir jo surinktos buitis tobūlomis negali būti. Tam tikro dalyko, tam tikros ypatybės gali būti neįžiūrėtos, ar apleistos ir be jų tas visas dalykas pasirodo kitokiu. negu jis ištikro yra. Šitas proto buičių rinkimo netobūlumas ir yra priežastis tolydinio mokslo isvaidų mainymo. Kas šiandien pasirodo mums teisybe, rytoj gali būti tuščia svajone.

Šitaip dalykams stovint, su surinktomis buitimis pridera elgtis labai atsargiai. Tarp jų vienos gali būti labai vertingos, kitos nieko nevertos, todėl jomis pasirėmus sakyti, jog taip yra ir kitaip būti negali, dažnai būva per drąsu.

Bet mes šitą rubežių dažnai perzengiame ir surinktomis buitimis pridudame perdaug didelį autoritetą. Surinktų gi buičių būvant didelei daugybei ir įvairybei, mes jomis vieną ir tą patį daigtą vienu ir tuo patim laiku galime priparodyti ir baltu ir juodu. Vienok, kad tokio daigto negali būti, tai tą protas mums sako; dvi priešingos ypatybės negali būti krūvoj nesusinaikinę. Bet, klausydami priešininkų ginčų, mes dažnai turime pripažinti ir vienam dalį teisybės, ir kitam. Šitaip dalykai paprastai stovi tarp mokslo ir tikėjimo. Šitų dviejų minties krypsnių atstovai paprastai vieni kitų neužkenčia ir susiginčiję pasako: tu suodinas, tu suodinas, — o čia abeji nėra baltais.

Girdėję jau kuo mokslas yra, ar bent kuo jis turėtų būti, pasiziūrėkime dabar, kuo yra tikėjimas. Tikėjimas yra nei daugiau, nei mažiau, kaip tas pats mokslas, tik tikėjimas yra senesnis. Kaip mokslo teisybės pasidaro mums tokios aiškios, jog mes neklausime daugiau, kodėl yra taip, o ne kitaip, tai mes jas pavadiname aksiomomis. Jai šitos aksiomos liečia jautriąją mūsų gyvenimo pusę, tai jos ineina į kasdieninį vartojimą, lieka papročiais ir antgalo tampa tikėjimu.

Jautriausiu žmogaus klausimu yra ir buvo jo laimė. Su pirmutiniu savo išmanymo progiedrulių žmogus pradėjo savęs klausti, kas jam leidžia džiaugties ir kas jį verčia liūsti. Šitų svarbių jo gyvenime padėjimų priežastimis jis atrado, gal po nemažam galvosukiui, dvi galybi: gerą ir blogą. Gerai prisiziūrėjęs, jis matė jas visur: akmenyje, medžiuose, vandenyje, ore, ir pas vieną prašė suteikimo jam savo gerybių, pas kitą atitolinimo nuo jo savo rūstybės. Joms jis nesigailėjo nei savo maldų jų širdžių sugriaudinimui, nei sviesto jų stabų žūbams ištepti. Ir nekartą jis gavo patirti, jog jo balsas yra išklausomas. Jai buvo atsitikimai, kad jo dievas neišklausė ir jis, supykęs ant jo, metė jį per duris lauk ant lietaus, ar nešė jį skandyti už jo prašymo neišklausymą, tai buvo išimtys, kurios ir

šios dienos moksle atsitinka; jis negalėjo ant jų paisyti.

Antgalo jis taip įsitikino į šitų dviejų galybių buvimą, kad protui išnaikinus jų buklę akmenyse ir medžiuose, jis leido joms būti ten, kur niekieno neprieinama: vandenų gilmėse, arba ant kalnų — Sinajaus, Olimpo ir kitų. Pasidarius jo dievams angšta ant kalnų, jis perkėlė juos dar augščiau: į pirmą, antrą, trečią iki septinto dangaus.

Šitie dievai, kur jie nebuvo, rūpinosi žmogaus reikalais; jie sėdo su juo drauge stalan, gėrė drauge vyną, ėjo drauge karan ir mušė jo priešus. Šitaipos Homeras pasakoja mums, kaip dievė Atena, palikusi Olimpą, gynė Troją, o Apollonas vedė ant jos graikus.

Bet šitie dievai nebuvo visogaliais ir, šitą savo silpnybę atjausdami, jie dažnai griebdavosi vyliaus ar klastos. Žmogui tąsyk, žinoma, nerūpėjo, ar jo tikslas remiasi teisybe, ar ne ir kaip jis bus atsiektas. Jis vieną tematė: kaip savo tikslą atsiekti, koks jis nebūtų, ir juo tas jo tikslas sunkiau buvo atsiekiamas, juo labiau žmogus savo dievams buvo dėkingas už jo atsiekimą. Laimėjęs kovą, jis iš džiaugsmo šimtus ir tūkstančius savo suiminių priešų išniovydavo ant vietos, idant jo talkininkai dievai galėtų iki sočiai jų kraujo atsigerti. O jai jam kova ar kas kitas nepavyko, tai jam buvo tikras ženklas, jog dievai ant jo yra užsirūstinę ir jam nepadėjo; todėl perimaldavimui jų buvo reikalingos aukos — jau ne koks sviestu tepimas žūbų stabui, bet gyvos aukos, žmonių aukos. Kadangi užrūstinti dievus visuomet buvo lengva, tai atsipirkimui nuo jų rūstybės reikalingos buvo nuolatinės aukos. Senovės Meksikoj antai, kas metas buvo apvaikščiojama šventė, per kurią šimtai jaunų, gabių vyrų, gražiausių tautos žiedų, buvo aukojama dievams jų rūstybės permaldavimui. Ilgainiui šitos aukos žmonėms pasirodė perbrangios ir jos tapo sumažintos: vietoje šimtų gyvasčių buvo aukojama viena gyvastis. Toliaus žmonės pradėjo matyti, jog užuot aukojimo dievams gyvasties, užtenka paaukojus tik dalį jai priklausančią. Tuo tikslu jie kapojo sau pirštus, išmušinėjo dantis, arba aukojo dievams nusikarpe nagus, plaukus. Syrijoj, Graikijoje ir Romos imperijoje moteris aukojo meilės dievei Astartei josios šventnamyje savo nekaltybę. Per šitos dievės švente, besitiesiančia kelias dienas, dievės šventnamis buvo regykla šlykščiausios, atviros paleistuvybės ir jaunos, nekaltos mergelės džiaugės ir didžiavos savo kūno jausmų, pardavinėjmu surinkę kelis talentus ir padėję juos ant dievės altoriaus, kuriuos paskui, žinoma sunaudojo dievės tarnai.

Į šituos senovės žmonių niekatikybės darbus žiūrėdamas, krikščionis pasipiktina ir, širdyje savo tikėjimą sulyginęs su anomis bjauriomis pagonybėmis, tarija atsidesęs: "Dieve, koks Tu esi geras, leidęs man save, tikrą, gyvą, visagalį, amžiną, teisybės ir meilės Dievą

pažinti!" — visai užmiršdamas apie tas aukas, kurios lygiai taip pat, kaip ir anų pagonių aukos, buvo aukojamos Jam, Visagaliui, Mielaširdingiausiam, Gyvam Dievui: Husas ant laužo besimeldžias prie jo, Giordano Bruno liepsnose su tvirtu tikėjimu į jį, inkvizicijos aukos, Baltramiejaus nakties žūdynės kraujas, raganos plukdomos ar ant laužų deginamos ir visa virtinė kitų senesnio ir dabartinio laiko asmenų, išdrysusių paabejoti apie jo šventą visagalybę ir išmintį.

Bet ilgaliežuvė istorija plempia, kad tas tikrasis, gyvasis krikščionių Dievas, žydų Jehova, yra paimtas nuo arabų žodis, kuriuomi jie vadina kiekvieną nežinomą jiems žmogų. Taigi ir žydai, pasisavinę nuo arabų tą žodį, tą galybę, kurios jie nepermanė, pavadino Jahu, Jahve ar Jehova. Šitos galybės jie taip bijojo, kad neišdrįso jos vardo minėti; paslėpimui savo Dievo nuo žmonių akių, jie indėjo jį į tam tikrą krabę, arba arką ir nešė joje jį visur su savim drauge — kelionėn ar karan, tikėdami į jo apgynimo galybę. Sutikę priešų kareiviją jie statė krabę ant žemės ir šaukė: "Jehova mušk!" Tai buvo to paties laipsnio galybė, kaip ir stabmeldžių graikų dievė Atena, ginanti Troją. Priegtam žydai visai netikėjo, jog jiems ir numirus reikėsį dar gyventi; jie manė, jog su jų mirčia viskas pasibaigs ir šitąją nežinoma jiems galybę, Jehova, jie pasigelbėdavo tik savo žemiškiems tikslams.

Šitas Jehova, šita žydų tautos dievystė, kuri savo dorumu nei kiek nebuvo augštesnė už mūsų senąjį Perkūną, patapo krikščionims visagaliu, tikru, gyvu, teisybės ir meilės Dievu. Kuomi šitas Dievas užsipelnė tuos augštus vardus, sunku yra pasakyti. Jojo prisakas lupti dantį už dantį ir akį už akį tikrai jokios meilės neparodo; jojo Sodomos ir Gomoros išdeginimas ugnia liepia tikėti į jo rūstybę, kuri pritinka tik silpniems sutvarams, o ne tobūlai ir visagalei esybei; jojo pasmerkimas neklauzadų amžinoms pragaro liepsnoms nei maž nesusitaiko su krikščionių įlaidumo mokiniu: "Jai tau kas kirto į vieną žandą, atstatyk jam kitą". Antgalo jo pasiuntimas savo vienintelio mieliausio sūnaus apjuokimui, kančioms ir myriui, kuriais jis turėjo pasaulį atpirkti, yra prieštaravimu protui. Jis, visagalis Dievas, be kurio valios nei vienas plaukas nuo galvos nenukrenta, siunčia savo sūnų kančioms, idant jomis atpirktų tą žemės dulkę, žmogų nuo pragaro kančių. Čia išeina, kad Dievas arba mažai ką gali prieš pragaro galybes ir permaldavimui jų, panašiai aniems senovės meksikonims, aukoja joms savo mieliausį sūnų, arba kad kančios žmonių laimei yra reikalingos ir todėl gelbėjimas žmonių nuo pragaro kančių yra pasigailėjimu jiems laimės.

Šitokios mintys galvojančius žmones įvedė į abejonę sulig jautriausio žmonių dalyko — paties Dievo būtybės ir jie su savo mokslo pagalba ėmė jį ieškoti, argi ištikro Dievo nėra.

Su žiūronais jie perbėgo akia, kiek jiems bepabaigybės tolis leido, dangaus gilybes; su mikroskopais išžiūrėjo možio mažybes ir rado, kad galo nei erdvei, nei laikui, nei dydžiui, nei možiui nėra ir kad visą tą erdvę, kurią jie įstengė apmatyti, yra užėmus amžinai krutanti, be suomonės ir tikslo medžiaga. Šituomi savo suradimu jie išvarė Dievą iš viso pasaulio, nes, anot jų, medžiaga savo amžinu krutėjimu sutveria visus jo daigtus ir protingai esybei, Dievui, nelieka kas veikti.

Šito suradimo patvirtinimui jiems reikalinga buvo užginti dar žmogaus sielos buvimas ir va jie ėmė jį ieškoti buičių jojo užgynimui. Chirurgo peilis atvėrė žmogaus krūtinę ir rado ten tik širdį — paprastą žmogaus kūno pumpą kraujui, ir plaučius, atliekančius dumplių darbą. Šitie du dalykai, širdis ir plaučiai, o ne siela yra, girdi, visa žmogaus gyvybės paslaptimi. Fiziologai pasakoja mums, kad plaučių intrauktasis rūgštagamis, susidūręs su degamomis medžiagomis, su maistu, plyšta ir jį uždega; degimas padaro šiltį, šiltis tveria energiją, energija varo širdį, širdis traukia ir sklaido kraują į visas kūno dalis ir tuomi apsiireiškia gyvybė. Trumpai pasakius, žmogaus organizmas, anot jų, yra tai katilas, kuriame gyvybė yra palaikoma virimo stovyj kuralu pavidale duonos, dešros, ar ko kito tokio, kuriuomi žmogus savo alkį pravoro.

Šitokiu pasauliui virtus, aišku, kad visas ansai mokslas, kuris pasaulį laikė išminties padaru, pavirto į niekus; tikėjimas šitos eilės žmonėms virto tik niekatikybės pelėšiais, kurie tolydžio jį stabdė nuo jo pirmyneigos. Tarp tikėjimo atstovų ir mokslo atstovų gimė kova, smarki kova. Mokslo apgynėjai pamatė ir ugnies liepsnas, ir visokias kitas kančias, kokias tik kuningų aršumo sumanybė galėjo surasti. Bet mokslo vyrai buvo galingesni už tą visą kuningų siutulio pragarą ir jį pergalejo. Šiandien visi mėš, neišskyrus nei kuningų, tikime, kad *žmogaus vertė santykiuoja su jo kišeniaus verte*. Išskyrus menką mažumą neišmanėlių anarchistų ir kitų jiems panašių, *visi žiūrime į gyvenimą tik sotumo akimis*. Visi, kaip kuningai, taip nekuningai, nuo žemiausio iki augščiausiam, svarbiausiu tikslu turime palaikyti savo gyvybę patim čiupniausiu būdu: pono Swifto dešra, ar ku nors kitu brangesniu tolygios vertės.

Taigi kokia mums iš to gerybė? Senovės, ar ir šių dienų laukinis žmogus tikėjo ir tiki, jog tam tikrame medžio strampe yra galybė, jojo vadinama fetišu, kurios jiegos yra daug augštesnės negu jo. Norėdamas savo fetišo malones ingyti, jis turėjo jam pa'aikauti, sekti jo ypatybes, kurias jis manė pas jį esant. Šitaipos laukinis žmogus, tikėdamas savo fetišu, tobūlino savo sielą, auklėjo savo protą. Fetišams pavirtus niekais, kiti dievai užėmė jų vietas ir žmogaus sielą auklėjo toliaus. Graikus į augščiausį jų apšvietimo laipsnį pakėlė jų dievai, nors tai buvo tik jų

pačių rankų ir vaizdumo padarai; lietuviams pridavė narsybės ir rodė jiems per gyvenimą kelią jų tikėjimas į Perkūną ir kitus jų dievus; normanams jų atkakliausioje kovoje su jūrų audromis ir priešais vedėju buvo Odinas, taip kaip žydams vedėju buvo akmuo, vadinamas Jehova, ar krikščionims krikščioniškasis Dievas, perdirbtas iš žydų dievinamo akmens. Visi jie buvo reikalingi ir visi buvo tikri dievai, nes jie žmonijai suteikė tas ypatybes, kurių jai trūko, ir plėtė josios prakilnybės jausmus.

Bet šios dienos mokslo žmogus visus tuos dievus išaugo; jie pavirto jam jo kūdikystės šmėklomis, kurios tik šiepuļi ant lūpų iššaukia, bet jokio inkvėpimo neduoda. Taigi jis liko su gyvenimu kovoti pats vienas. Teisybė, jis turi didelį sandėlį nesuzadintų viekų savo smegenyse. Šituos savo viekus jis ligšiol sužadindavo gaunamais išpūdziais. Nelikus žmogaus mintijoj virš-žmogybės vaizdų, nėra jam kur naujus išpūdzius gauti; pačiam gi žmogui savo naujus viekus tvirti be išpūdzių pagalbos, nėra tiek išgalės. Jis turi apsisototi savo vystymos eigoj ir, neinant augštyr, jis turi pulti žemyn. Todėl, jai ir tikrai nebūtų tobūlumo dievystės, tai žmogus pats ją turėtų sutverti, kaip jis ją tvėrė ligšiol, norėdamas kilti augštyr, idant po savo akių visuomet turėjus tą tobūlybės vaizdą. Bet ar ištikro tokios tobūlybės, prie kurios žmogus vis eina, nėra? To mokslas pasakyti negali.

Seniaus užgynimui jos buvo pasitenkinama svarybės dėsniais, medžiagos nesunaikinamybe ir amžinu krutėjimu padarymui visa ko to, kas pasaulyje yra. Bet dabar apie medžiagos nesunaikinamybę pradedama abejoti. Šitai radiumas, kuris dabar yra tokia naujybė, menama yra pasidaręs iš uraniumo ar thoriumo ir ilgai niui, sakoma, pavirsiąs į heliumą. Atomai, girdi, gemą ir mirštą taip, kaip organiniai sandėsniai.

Jai tas būtų taip, tai reikėtų manyti, kad medžiaga nėra amžina, kad buvo laikas, kuomet jos nebuvo ir buvo vienas, kuris ją sutvėrė.

Toliaus buvo tvirtinama, jog du kūnai negali užimti tos pačios erdvės vienu ir tuo patim laiku. Bet, kaip radiumas mums parodo, tai tas nėra teisybė, nes jo šviesa pereina per visokią, kad ir tankiausią medžiagą. Taigi kodėl medžiaginiai kūnai negalėtų turėti savyje plonesnių kūnų, arba būti apsiaustais jais? Andai kalbėtojas labai juokėsi iš australiško kūno; jam juokingu atrodė, kad žmogaus kūnas būtų apsiaustas koku ten skystu oru. Bet jis neužgina, kad žemė turi savo orą, kuris jaigu nespauštų mus, tai mes dievai žino kur nulakstytume nuo jos. Šitą savitą atmosferą turi netik žemė, bet ir kiekvienas kūnas; turi ją ir žmogus. Pas vieną jį gali būti silpnesnė, pas kitą stipresnė ir mes dažnai, nors nematydami jos, aiškiai ją pajaučiame.

Toliaus mokslininkų yra sakoma, kad gamtoje nėra

jokio išanksto nuspręsto tikslo. Bet žmogus, būdamas tos gamtos dalimi, ką tik daro, daro tam tikru, vertu ar nevertu, tikslu, išanksto sugalvotu; jis be šito išanksto apgalvoto tikslo net savo piršto nepajudina.

Ir netik vienas žmogus turi tikslą. Skruzdė ar bitė, kurios taip išmintingai savo draugijinį gyvenimą veda, tikrai, be tikslo pasistatymo neapsieina. Gėlė, kuri savo žiedą ar lapus linkui saulės kreipia, taipgi turi tikslą — tikslą gerėties saulės šviesa. Antgalo dulkė vėjo nešama, kodėl ji negalėtų turėti savo tikslo? Juk žemė, ant kurios mes stovime, yra pasidariusi iš dulkių. Šitos dulkės slėgėsi viena prie kitos ir antgalo susislėgė vienas, drūtas žemės kamuolys. Kas šitame veiksle veikė? — Svarybė. Šita svarybė buvo kiekvienoje dulkėje. Toji dulkelė, kuri svarybės turėjo daugiausia, pritraukė prie savęs kitas dulkeles, mažiau svarybės turinčias ir virto pasidariusio kūno viduriu. Iš šito matome, kad dulkė turi savo tikslą — tikslą augti, darytis iš prastesnio kūno sudėtinu.

Jaigu gamtoje yra išanksto nuspręstas tikslas, tai joje turi būti ir išmintis. Kas ji tokia ir kaip ji veikia, mes nežinome. Bet ar galime savo netobūlu mokslu užginti, kad jos nėra? Tai būtų perdrąsu. Mokslininkas daugiausia ką gali pasakyti, tai tiek, kad jis nežino.

Ir taip, po ilgų metų mokslo, po pasavinimui visa to, ką jums mokslas gali duoti, jūs galite pasakyti tik tą, ką ir ans tikras nežinuoelis, jog jūs nežinote. Ginčai bereikalingi. Jūs turite buitį ir sekate jų išdavas; buitims papilnėjus, ar geriaus paaikšėjus, jums senosios išdavas netinka daugiau; jūs metate jas ir imate naujas išdavas. Ir taip, nereikalaudami užkliūti senų išdavų prietauose, jūs tolydzio žengiate pirmyn drauge su laiku, nesitenkindami tuo, kas yra, ir jieškodami ko-nors geresnio už tą, ką jau turite ingiję.

Tai yra alsus spėjamas darbas, bet jis yra vienintėlis būdas mūsų dvasios jiegu plėtimui.

Roze Ligoznis.

LATVIŲ LITERATURA.

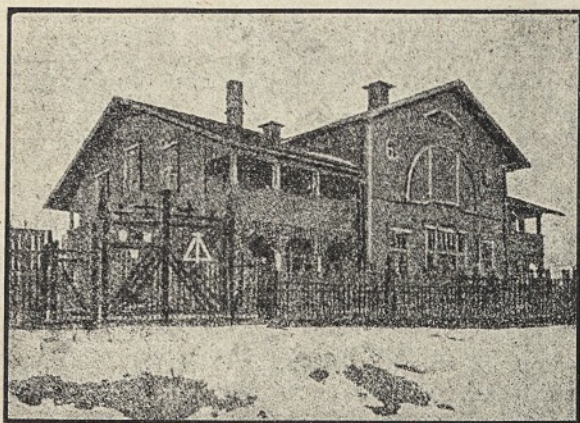
(Tąsa iš num. 14.)

DEVYNESDEŠIMTIEJI METAI.

Prieidami prie apibūdinimo latvių literatūros iš devynesdešimtų metų, mes pasijaučiame gan sunkiame ir atsakomamjame padėjime: ant kelių puslapių reikia apšviesti ir apkalbėti revoliuciją ir evoliuciją latvių literatūros — toksai darbas reikalauja bent kelių dešimtų lapų. Bet-gi pabandysime atlikti tai ir tuose rėmeliuose, koki mums yra pavadami.

Valstiečiai buvo toji dirva, ant kurios užaugo ir pražydo aštuonesdešimtųjų metų romantizmas. Nebe tas-pats buvo devynesdešimtuose metuose. Devynesdešimtųjų metų pradžioje labai aiškiai duodasi jausti pramonijos kapitalizmas, kurio prasipiltojimas latvių gubernijose eina beveik greta su jojo prasipiltojimu artimiausiose Vakarų Europos šalyse, ypač Vokietijoje. Kapitalizmo prasipiltojimas, kaip žinome, pagimdo svarbias pasekmes ir permainas visose tautinio gyvenimo ir veiklumo šalyse. Visųpirmu jis atsiliepia ant pačių gyventojų: valstiečiai būriais apleidžia kaimus ir eina į miestus, į fabrikus, įstoja į pramonijos proletariato eiles. Gi toji aplinkybė negali pasilikti be tam tikros intekmės ant tų žmonių psichologijos ir mintijimo būdo. Taip ir pas latvius buvo; nesa pribaltijos krašte randasi du stambiu pramonės bei pirklybos centru — Liepojus ir Ryga. Tuose miestuose pereito šimtmečio devynesdešimtųjų metų pradžioje ėmė užti naujas gyvenimas, išpradžių palengva, nedrąsiai, o paskum, staiga, triukšmingai išvertęs senuosius tautinius šulus, pavorito į plačią visuomenišką ir literatišką sriovę, kuri ingavo vardą “nauja pakraipa”, ką galima būtų labjaus vykusiai apibūdinti vokišku išsireiškimu: “*Sturm und Drang Periode.*” Pradėsime tatau nuo to, kur pirmučiausiai pasirodė tas *Sturm und Drang*, pradėsime nuo kritikos.

Latvių literatų namas, A. Dambrausko pastatytas.

Veikliais faktoriais šiame judėjime pasirodo inteligentiškasai proletariatas ir studentija. Pirmučiausius žingsnius ton linkmėn padarė latvis Maskvos universiteto studentas-juristas J. Jansonas su savo publicistišku veikalu “Mintys apie naujausią latvių literatūrą”, kurio antgalvyje jis padėjo drąsius Henriko Heine’s žodžius:

*Ein neues Lied, ein besseres Lied,
O, Freunde, will ich euch dichten**

* Draugai, aš noriu jums sugiedoti naują, geresnę giesmę!

Jansonas, apdovanotas skaisčiu oratoriaus talentu, turėdamas gražų stylių, pilną humoro ir satyros, pasirinko tinkamą valandą, kad parodyti bedugnę tarp senos ir naujos gentkarčių: jis pasirodė viešai su savo veikalu, kaipo lektorius, laike giesmininkų šventės Mintaujoje, 30 rugpjūčio 1893 m. Tais laikais susi rinkdavo tenai latvių inteligentijos žiedai pasiklausyti koncerto ir lekcijų iš latvių literatūros. Tokiu būdu auditorijoje, kur Jansonas skaitė lekciją, buvo, neruojuojant jaunuomenės, visi žinomieji raštininkai ir veikėjai tautiškai-romantiškosios pakraipos, į kuriuos jisai ir atkreipė savo kritiką. Gerai išanalizavęs geresnius talentuotųjų tos gadynės rašytojų veikalus, jis padaro išvadą, kad latvių literatūroje nieko nėra, atmetus menką ir netikusį erotizmą. Nėra tų skaisčių reališkų tvarinių, kuriais gėrisi Vakarų Europa, nėra tų galingų ir naujų idejų, kurios sujudina gerąsias visų Europos tautų mintis. Buvo tai visatinas ir skaudus smūgis visai romantiškai latvių literatūrai. Ir išvertęs senuosius dievaičius Jansonas pasiūlo latvių inteligentijai kaž-ką visai naujo: jis čia pat, ant griuvėsių, tvirta savo ranka iškelia kovos vėluvą, ant kurios išrašytas naujas obalsis: darvinizmas, marksizmas ir moterų emansipacija. Sugirgždėjo plunksnos, pradėjo karščiuoties laikraščiai, sužė ir užprotestavo įžeisti autoriai, užsidedė didelė literatiška kova, persikėlusi ant politiškos dirvos ir nepoiligam pasibaigė tuo, kad Jansonas ir daugelis jo šalininkų administratyvišku keliu išstremta iš tėvynės svetur, atsėdėjus, išpradžių, tūlą laiką labai jau populiariškoje “odinočkoje”.

Bet, nežiūrint į tai, Jansonas su savo kritika atidengia naują latvių literatūros erą: prasideda dvi pakraipi, viena antrai priešingi — senoji ir naujoji pakraipa, arba buržuazijinė ir progresyviškoji. Jansono vardas nepradingsta nuo to laiko iš latvių literatūros ir vis dar sujudina reakcionierių mintį.

Aiškiausiais Jansono pasekėjais kritikos srityje buvo Vizulis (E. Pijpinis) ir Dermanas. Dailėje jie visi pasirodo šalininkais realizmo ir drąsių idejų marksizmo dvasioje. Žymiai yra pagarsėjęs, kaipo dailės kritikas, Teodoras Zeifertas.

Beletristikoje irgi užėjo žymios permainos. Senieji, patįs savimi užsiganėdinę romantikai, kuriuos taip vykusiai išjuokė Jansonas, likos atiduoti archyvan, arba, teisingiau išsireiškus, patįs ten nukeliavo. Atsiranda nauji talentai, skamba nauji akordai.

Ir tai pirmu-pirmiausiai lyrikoje. Jansonui pasirodžius su savo naujomis idejomis kritikos srityje, lyrikoje pakilo kitas Dorpato universiteto studentas, *Eduardas Veidenbaumas*, pasimiręs nuo džiovos 25 metų amžiaus būdamas (bendra liga latvių rašytojų — jai ne visų rašytojų abelnai!). Veidenbaumos poezijoje nebeskamba viešpatavęs iki tam laikui beprasmis optimizmas; ji yra perimta giliomis filosofiskomis idejomis,

aštria satyra ir pasauliniu pessimizmu. Jis drąsiai galima pavadinti latvių Horacijū, kurį jis labai mėgdavo ir į kurį pats yra labai panašus dvasia ir savo talento būdu. Tuo laiku tampa populiariu vienas žmoniškiausių latvių lyrikų *Eduardas Treimanas* (buvęs 2-ros Dūmos atstovas). Jisai — lyrikas, satyrikas ir geriausias latvių humoristas. Daug tame panėši Veidenbaumui, bet nesulygina su juo eilių dailumu ir turinio gilumu.

Tame pačiame priespaudos ir audrų laike pragarsėjo vienas moters pseudonimas: *Aspazija*, tik ką baigusi gimnaziją valstietė Elza Rozenberg. Ji rašo eiles, dramas, prozą, tankiausiai fantazijas ir straipsnius kritiško, visuomeniško ir filosofiško turinio. Aspazijos poezija yra aiški, atsizymi turtinga fantazija, karštu temperamentu ir pažangiomis idejomis. Dramoje *Aspazija* meilingai piešia typą protestuojančios latvių moters, kuri nepripažįsta nė šeimyniškų raiščių, nė tėvų valios, nė mūsų visuomeniškojo gyvenimo surėdymo, jai visa tai prieštarauja jos pastangoms žengti prie savistovybės ir apšvietos. Visa jos įstabioji svajonė apie gesnę ateitį — tai vienas iš gražiausių latvių literatūros žiedų. Jos dramos (jų yra kelios) „*Vestale*“ ir „*Sidabrinė vualė*“ lengvai ir pasekmingai galėtų pasirodyti ir rusų sostapilių teatruose.

Rainis.

Aspazija.

Apie pabaigą devynesdešimtų metų visai netikėtai apsirėškia poeta su labai savotiškais idejomis, kalba ir rašymo būdu. Tai juristas ištremtinis, buvęs redaktorius uždengto laikraščio *Dianas Lapas* — I. Pliakšans, žinomas po pseudonimu J. Rainis (1865). Plačiai pragarsėjo jisai savo vertimu latvių kalbon geriausio veikalo vokiečių poetos Goete's „*Faust*“. Iki šiam laikui viešpatavo nuomonė, kad nėra galima iėversti šį veikalą latvių kalbon, nesa latvių kalba nesanti ištobūlinta, esanti neturtinga ir nelanki. Rainis išvertė kuopuikiausiai ir ten, kur latvių kalba pasirodė neturtinga esanti, jis tvėrė naujus žodžius ir išsireiškimo būdus, ir jo darbas ne tik pagražino literatūrą, bet virto lat-

viams turtingu kalbos šaltiniu. Rainis yra žinomas darigi ir savo originalinėmis lyriškoms eilėm, atsizymėjusiomis dailumu, vaizdingumu ir minties turtingumu.

Prie paminėtųjų poetų lyrikų reikia priskaityti dar ir kiti, iš kurių didžiausios domos užsitarnauja: *Sudrabas Edžus*, *Poruks*, *Pludonas*; pirmasai rašo būdamas po intekme *Mickevičiaus*, antrasai — lyrikas, tarnaujās „*meniui dėl meno*“; pastarasis eina savitu keliu.

Žymiai išsiplėtojo novelė ir drama, ypač pirmoji. Geriausi latvių novelistai: *Rudolfas Blaumans* (1862—1908) ir *Janis Puroks*. Pirmasis šiek tiek primena *Čechovą* savo būdu pasakoti ir užbaigti veikalą, bet tik be žinomo pas *Čechovą* liūdesio. *Blaumans* ima savo tipus iš valstiečių gyvenimo, nekliudydamas sociališkų problematų. *Kaikurios* jo novelės iš dailės atžvilgio — tai tikrai brangintinos gėlės toje literatūros šakoje, pvzd.: „*Mirties šešėliuose*,“ „*Raudupietė*,“ „*Andriksons*“ ir kitos. *Blaumans* yra laikomas geriausiuoju latvių dramaturgu. Jo dramos yra padabintos grynai psichologiška spalva ir geriausias jų yra šios: „*Paklydęs sūnus*,“ „*Indranai*,“ „*Ugnyje*“.

Labai meiliu ir žavėjančiu lyriško poetos ir novelisto talentu atsizymi *Janis Poruks* (gimė 1871 m.). Jis yra labai įvairus daugelyje savo veikalų, bet devynesdešimtuose metuose jokios rolės nežaidžia.

Devynesdešimti metai užsibaigia garsiu latvių literatūroje veikalu: romanu pastoriaus *Andriaus Niadros* „*Lihduma duhmōs*“ (Naujybės dūmuose). Apie šį autorių ir jo rolę latvių literatūroje kalbėsime sekančiame skirsnyje, nesa jo veiklumas apsirėškia dvidešimtam metašimčiui prasidėjus.

NAUJAUSIŲ LAIKŲ LITERATŪROS PAKRAIPA.

Dvidešimtam metašimčiui išaušus, visame latvių gyvenime, ekonomiškame, visuomeniškame ir literatiškame, įvyksta stambūs nuotikiai ir permainos. Pramonijos ir pirklybos kapitalizmas paženklino auksine savo lazda ant pilko latvių gyvenimo fono aiškias ir įžymias linijas, pažyminčias klasinius skirtumus kaimuose ir miestuose. Kaimų gyventojai pasidalina į dvi dali: kaimo buržuazija (pilki baronai-dvarininkai) ir kaimų proletariatas; taip pat miestuose latvių buržuazija aiškiai pradeda veikti visuomeniškoje dirvoje ir užima tam tikras pozicijas įvairiuose gyvenimo klausimuose. To dėlei latvių miesto ir pramonijos proletariatas vis aiškiau ir aiškiau apsirėškia apie savo buitį ir suteikia žymę visam latvių inteligentijos veikimo būdui. Viena dalis inteligentijos skelbiasi esanti buržuazijos šalininkė, antroji-gi deda visas savo pastangas, kad tik pakreipti plačiasias minias prie marksizmo ideų šaltinio. Kova tarp šiudviejų visuomeniškų pakraipų ingauna labai aštrią išvaizdą žurnalistikoje, kritikoje ir, galų gale, literatūroje. Rašytojai, kurie iki šiam laikui arba ėjo

realizmo takais, arba nežinojo, kurlink jiems keliautina, dabar pasirodė tikroje savo spalvoje: realistiškoji pakraipa skyla į tris dalis. Vieną jų galima pavadinti kraštutine dešiniąja su pastoriais Andrius Niadra, antroji — kraštutine kairiąją su I. Rainiu priešakyje. Trečioji dalis — tai auksinio vidurio pakraipa, kurios dvasišku tėvu ir inkvėptuju yra A. Kenins, poeta dvasioje Polio Verlen'o.

Jau minėjome, kad naujo metašimčio prieangyje pragarsėjo pastorius Andrius Niadra savo romanu "Naujybės dūmuose," kur jis pasirodo esąs įstabus stylistas ir šalininkas kaimo buržuazijos, dvasiškijos ir tautiškumo. Be to romano jis daugelyje įvairių apysakų veda propagandą savo mylimos klasės naudai. Pasidėkavojant savo talento spėkai, populiariskumui ir simboliškai raštų spalvai, jis ingijo daugelį šalininkų.

Nepasiganėdindamas lyriko laurais, jis zengia į dirvą žurnalistikos bei visuomeniško veiklumo ir, įniršęs, užsipuola ant marksinių pakraipų mūsų gyvenime bei literatūroje. Savame žurnale *Austrums*, siaip lapeliuose ir, galų gale, viešuose susirinkimuose jis bepaliovos kovoja su marksistais.

Tai tęsiasi iki laikui, kuomet sustojo prieš jį du labai talentuoti marksistai — I. Assaris ir V. Dennans — su aštria kritika: "Ką mums skelbia Andrius Niadra?" 1905 m. Ši kritika žymiai sumažino jo autoritetą; bet dar labiau ir dar žemiau jis nupuolė laike garsaus visuomeniško bruzdėjimo 1905 m. Čia Niadra atvirai pastoja reakcijos šalininku ir atsiliepia į visus progresistus, kuriuos laiko tėvynės priešais esant: "męs visi stovime ant sargybos!" Niadros intekmė, kaipo politiko ir visuomeniško veikėjo nupuolė žemiau zero, ir jis permainė poetos kankles, dailininko dažus ir žurnalisto kardą ant pastoriaus togos ir šiltos vietelės kaimo klebonijoje.

Kitokis likimas gyvenime ir literatūroje ištiko antrą latvių rašytoją ir poetą, J. Rainį. Patapęs popularišku, kaipo nepasekiamas vertėjas klasikų (Goete, Schiller, Shakespeare, Lermontov, Puškin), jis pasidaro dar populariškesniu 1903 m., kuomet išleidžia į žmones pirmą rankių savo eilių, gana keistai pavadintų: "Tolmieji melsvo vakaro atgarsiai". Tas tarytum primena dekadentus, ir dėl to Rainis išspradžių daugelio buvo palaikytas dekadentu. Vienok buvo tai tik momentas. Nepoiligam jis pripažinta proletariato poeta ir tokiu jis yra suprantamas iki šiai dienai. Iš tikrųjų, pats būdamas iš persitikrinimo marksistas, persiėmęs iki gilumai darbininkų luomo idealu, išsivadėjęs advokato karjeros dėl poezijos — jis tampa poeta kovos už laisvę, poeta proletariato, poeta-ištremtinis. Jo eilių galybė yra taip didelė, kad prisiartina prie pranašo galybės; jo aforizmai taip yra nusisekę, kad, vos tik nueina nuo jo plunksnos, tuoj patenka į tautos širdį. Karščiausios kovos ir didžiausio nusiminimo momentuose jis sugebi

tarti nuraminantį, širdingą ir išmintingą žodį. Savo eilių vaizdingumu jis sukėlė perversmę, revoliuciją mūsų lyrikoje ir išskėlė ją iki tai augštumai, ant kurios yra Europos garsioji lyrika. Rainiui panėsi šiek tiek Richardas Demelis ir Varcharnas, bet Rainio eilės originališkesnės, gilesnės ir stipresnės, negu pas juos. Nesenai jis atspausdino impresionistišką dramą "Ugnis ir naktis", kur nupiešiama kova tarp latvių ir vokiečių, latvių istoriškosios epochos rytmetyje iškilusi. Ji visa yra perimta simbolizmo, ideališka elektrybe, jai taip galima išsireikšti, ir nepamėgdžiojamų dailių vaizdų.

Be tų antipodų ir jų pasekėjų, yra dar, kaip jau minėjome, ir trečia pakraipa — tai auksinio vidurio šalininkų. Prie jų, be Keninio, priklauso Jaunsudrabinis, Kruza (pastaruoju laiku aiškiai pasukęs reakcijos linkui), Barda, Baltpurvinis ir kiti. 1905 m. atsitikimai iškelia dar grupą rašytojų, žinomų po vardu dekadentai; jų vadovai — Viktoras Eglits, Fallijus, Austrinis ir kiti. Latvių dekadentiškumas visai priklauso nuo rusų dekadentų ir, galima tvirtinti, yra jų atspindis. Jų stabais yra Valery Briusov ir Viačeslav Ivanov.

Baigdami nurodysime keletą jaunų bet talentuotų rašytojų, kurie jau užima žymią vietą dabarnykščioj latvių literatūroje. Prie tų jaunų talentų priklauso Karolis Skalbe, žinomas savo įstabiu lyrizmu, Andrius Upit, pagarsėjo savo nauju nesenai teisėjusiu iš spaudos romanu "Skaistūs šaltiniai", toliaus, Antanas Birkerts, parašęs daugelį originališkų apysakų ir eilių; atsižymėjo dailiai parašytas jo romanas iš mokytojų gyvenimo: "Pedagogai". Lengvutis, suglaustas, grynai impresionistiškas stilius apibūdina Birkerto veikalus. Kaipo lyrikai, giliai atjautę dailę ir atsižymėję originališkumu, apsiereiškė Eduardas Vulf'as ir Karolis Evinis; jų eilėms pripažino premijas Literatiškas Rygos Latvių Draugijos skyrius.

Prie jaunųjų latvių lyrikų priskaityti reikia dar Virza, Vainauskas ir kiti.

Užbaigsime šį trumpą ir labai nepilną straipsnį apie latvių literatūrą nurodymu į intekmę kitataučių rašytojų. Mūsų rašytojai randasi po intekmę Vakarų Europos ir Rosijos. Visi stambesnieji rašytojai ir visos literatiškos pakraipos randa savo atgarsį latvių literatūroje. Ibsenas, Zudermanas, Hauptmanas, Zola, Meterlinkas, Przybyszewskis, Turgenev, Tolstoj, Gorky ir tt. — visais gėrėdavosi ir gėrėsi mūsų jaunuomenė. Taip-pat ir męs nežinome, ar rasis kur kita jaunuomenė, kuri taip indomautų ir dabotų rusų žurnalistiką, ir kritiką, kaip kad latvių jaunimas.

Ant galo kritika. — Bielinsky, Dobroliukov, Pisarev, turėjo savo intekmę ant latvių. Taipgi ne be intekmės buvo Tain, Brandes, Brunetier.

Vienok visa tai nė kiek neatima iš latvių litera-

tūros savistovybės ir savitumo. Paveizdan, Rainis tiek yra pas latvius tautiškas ir savitas, kad sunku yra išversiti jo veikalai svetimon kalbon. Toks pat yra ir brolių Kaudzītų veikalas: "Kamarninkų gadynė", turįs daug bendro su Gogolio "Mertvija Duši" (Mirusios dūšios). Reikia pastebėti, kad latvių kritika yra turtinga talentais, ir kad jiė visai prisilauko marksizmo pažiūrų.

Dideliu, beveik encyklopedišku išsilavinimu atsizymėjo poeta ir kritikas Janis Assars, atlošęs, pasidėkavojant geniališkam iškalbumui, stambią rolę 1905 m. atsitikimuose; jo žymų literatišką ir visuomenišką veiklumą užbaigė neišgydoma nervų liga ir ankstyva mirtis. Iš daugelio jo raštų būtina yra paminėti "Visasvietinės literatūros istorija", kurią jis išguldė ir apdirbo dialektiško materializmo dvasioje, bet neužbaigė dėlei savo tragiško likimo. Kritikoje pirmutinę vietą vis dar užima J. Jansonas. Porą metų atgal jis išleido akyvą kningą prieš gerbiančius save ir užsiganėdinusius iš savės dekadentus: "Ar faunai ar klaunai?" Tas įžymus veikalas davė progą tūlam latvių išeiuiui d-rui Valteriui išleisti kritiką, kurioje jis bando sumušti Jansoną ir abelnai išsirengia prieš dialektiškąjį materializmą. Dekadentai negalėjo atsidžiaugti Valterio neva mokytumu, bet netrukus užsivylė. Valterio kningoje daugybė nenuoseklumų, ir to dėlei dialektiškojo materializmo šalininkams nėra sunku sumušti ir panaikinti šį "apskundimo aktą".

A. Orlov.

Bažnyčia ir Viešpatija.

(Iš maskoliškos kalbos sulietuvino Parygožėnas).

(Žiūr. No. 13).

Visas tolesnis plėtojimas medžiagiškojo ir protiškojo Europos gyvenimo vyko po vėluva kovos su priešpaua bažnyčios, po vėluva, ant kurios buvo įrašyti reikalavimai: sielos liuosybė, moksliškojo tyrinėjimo liuosybė, atsiliuošavimas nuo globos bažnyčios kaip ypotos, taip šeiminės ir draugijos žmogaus gyvenime. Prasiđėjo šimtmetinė kova, iš kurios katalikų bažnyčia išėjo, jaigu ne galūtinai pergalėta, tai bent smagiai apipjaustyta savose tiesose, privilegijose ir savoj galybėj ant draugijinės ir protiškos Europos viešpatijų gyvatos. Parėmimui begriūvančios popiežių galybės ir kovai su reformacija uolieji Romos katalikų bažnyčios sūnus įsteigė 1540 m. po vada tūlo Loyolos taip vadinamą zokoną Jezuitų. Tasai zokonas savo siekiniu statė visais būdais ir įrankiais įsismerkti į visas gyvenimo sferas ir, užimant atsakomas stotes ir visuomeniškus padėjimus, turėti įtekmę į religiškąją aplin-

kinių žmonių mintį ir jausmus, verbuodamas tokiu būdu naujus šalininkus popiežiui ir ištikimus sūnus bažnyčiai. Savame veikime jie prisilaukė garsios jų pirmutinių įvesdintos arba bent jų pirmutinių atvirai išreikštos regulos: "siekinys išteisina įrankius". Ir ištikrųjų, dėlei "švento" siekio palaikymo viešpatavimo popiežiaus ir Romos bažnyčios jie paleido į bėgį ir peilį, ir nuodus, ir vylų, ir daugelį kitų piktadarysčių. Jie smerkėsi visur Europon ir Azijon, tapo patarėjais viešpačių ir karalių, mokslinčiais, gydytojais, aptiekininkais, net prastais amatininkais — ir iš šitų tai stovenių mikliai spendė savo pavojingus, lipšnius spąstus. Blėdingoji jų įtekmė veikiai buvo atjausta dar aršiau, negu paprastosios kuningijos įtekmė. Jie pastajo neapkenčiamais visai Europai. VIII metašimtyje pradeda juos varyti laukan iš vienos šalies į kitą. Iš Prancūzijos jezuitus išveja 1764 m. Toks pat išgujimas apie tą laiką įvyksta ir kitose šalyse. Dalykas popiežijos, pamatuotas ant pastangų nedalytinai viešpatauti ant visų gyvenimo sąryšių, ant svietiškosios viešpatijos valdžios, vis tiek, buvo praloštas. Monarchai senai jau karūnuojami buvo be prisidėjimo popiežių, su visu į šiuos nesidairė ir senai jau nuo popiežių pilningai nepriklausė. Baltoji ir juodoji kuningija tebesinaudojo dar žemiškais lobiais, daugeriopomis privilegijomis, bet prigulėjo jau labjau nuo svietiškųjų savos šalies viešpačių, negu nuo savo dvasiškojo valdono — popiežiaus.

Nepaprastai sudrūtėjusi VII ir VIII-me metašimtyje karališkoji, taip vad. absoliutiškoji valdžia, suteikdama kuningijai naujas privilegijas, pavertė tąją iš sketerioto ir nepriklusmingo pono į savo ištikimą tarną. Netekusi savo vienatinės, pirmininkaujančios rolės, kuningija pasidalino savo valdžią ir viešpatavimą ant liaudies minių su karališkąja valdžia ir su dvarponija. Šitos trys spēkos sudarė gaudžią sąjungą vienos kitų parėmimui beengiant šalies gyventojus. Kuomi toliaus ėjo plėtojimasi draugijinio gyvenimo, mokslo, žmogiškos minties, tuomi uršiaus ir uršiaus prieš šitas naujas reikmenes besiplėtojančio gyvenimo šiaušėsi karališkoji valdžia ir dvarponija. Apie kuningiją-gi nė kalbėti nebereikia: ji senai jau tapo neapkęstoja visokios laisvės minties, visokio tolesnio plėtojimosi ir atmainymo draugijinės tvarkos.

Tokiu būdu, kuningijai dar sykį prisidėjo prijungti religiją prie reikalų karališkos valdžios ir dvarponijos prieš naujus reikalavimus besiplėtojančio gyvenimo. Netekusi kontrolės ir įtekmės ant ūkiškojo šalies gyvenimo, kuningija juo uoliaus stvėrėsi už skrities protiškojo gyvenimo, pasiverždama mokyklą, auklėjimą, kur ji tarpdino neapikantojimą jaib kokios naujos minties, palaikė burtus, šiurkštumą ir tamsumą liaudies minių. O naujasai gyvenimas, tuo tarpu, nesulaikytinai reikalavo liuosybės ūkiškame, ekonomiškame veikime, liuosybės suvartojime triūso vis besididinančių beturčių

minių gyventojų, formoje samdomojo triūso fabrikuose, manufaktūrose, reikalavo to dėlei liuosybės persidanginimo, o vyriausiai panaikinimo visų cechų ir kitokių siaurinių, panaikinimo dvarponių ir kitų privilegijų. Sulig šitą pamatinį naujų ekonomišką gyvenimo sąlygų reikalavimą, nesulaikytinai išsikišo reikalavimai ūkėsiškos liuosybės visatinai: laisvės sielos, laisvės žodžio, šnekamo ir spausdinto, laisvės visokių sąjungų ir organizacijų, laisvės susirinkimų; galiaus, atliuosavimo ypatos žmogaus nuo perdidelės globos vyriausybės valdžios. Į tą laiką išaugo nauja visuomeniška klasė, kapitalistai, fabrikantai, stambūs bankieriai, pirkliai, žodžiu sakant — buržuazija, kuri atstovauja šitą naująjį gyvenimą ir jo reikalavimus. Buržuazija apskelbė karę visoms trims senos viešpatijos spėkoms: karališkajai valdžiai, dvarponijai ir kuningijai. Karališkąją valdžią ji norėjo aprubežiuoti anos absoliutizme ir savitame viešpatavime ant viešpatijos ir stengėsi pasidalinti su ja valdžia, įvesdindama žmonių atstovybę, beje rinktinius nuo "tautos", geriaus sakant, nuo pačios buržuazijos. Nuo dvarponijos ji norėjo atimti jos žemiškus lobius, kuriuos ji nemokėjo pavirkiai valdyti, neįstengdama ištraukti iš jų viską, ką galėtų, iš jų laimėti pati buržuazija; o podraug ji norėjo atimti nuo dvarponijos ir josios privilegijas, kaip pirmos luomos viešpatijoje. Taipgi nuo kuningijos ji stengėsi atimti josios turtus ir potam apriboti josios viešpatavimą ant protiškojo šalies gyvenimo: buržuazijai iki tūlam laikui reikalinga buvo laisvė minties, laisvė plėtojimos mokslų pažinčių, kurios juk taip smarkiai stūmė pirmyn techniką ir mašininę išdirbystę, beje juk tatau, iš ko buržuazija traukė taip dideles pajamas ir turtus. Šiaip ar taip, buržuazijai, jos mintytojams ir mokslininkams rodėsi jau esą laukiniška, barbariška ir besąmoninga persekioti žmones už jų religiškus persitikrinimus, nors šitieji ganėtinai toli nukryptų nuo įvestųjų dogmų. Neketindama panaikinti bažnyčią, kaip religiška visuomeniška organizacija, buržuazija savu reikalavimu laisvės sielos ir religiško išpažinimo norėjo tik apriboti bažnyčią josios grubiose ir barbariškos užmačiose ant jos vienos vadovavimo ir viešpatavimo dalykuose religiškojo jausmo žmogaus. Ir štai, galop XVIII-tojo metašimčio, 1789 m. užsikūrė didėji Prancūzijos revoliucija, kuri sulamdė karališkosios valdžios ir dvarponijos galingumą ir padarė pradžią įvykinimui naujų ekonomišką, viešpatijos, visuomeniško ir protiško gyvenimo sąlygų ne tikai Prancūzijos, bet ir visoje vakarų Europoje. Iš draugės su kitomis laisvėmis ėmė įvykti laisvė sielos, ir aplink pusę XIX-tojo metašimčio visoje Europoje, kur į tą laiką visur susidarė buržuaziškai politiškoji tvarka, gavusi vardą konstitucijinės, laisvės sielos, visur, tik ne Maskolijoje ir Turkijoje, tapo visatinai pripažinta, niekeno nebeužginčijama.

J. Šliupas.

Lietuvos Liberalai ir Obskurantai XIXtojo metašimčio pradžioje.

Pereituose "L. M." numeriuose mes nupiešėme politiškąjį Lietuvos padėjimą valdant carui Aleksandrui I. Liekti apsvarstyti daugelis kitų klausimų, ir Petro Chmielovskio veikalėlis suteikia mums čion reikalingą medžiagą. Tad mes* jo triūsu ir pasinaudosime, paduodami ištraukomis. —

Birželio mėn. sąsage Varšavos "Pamiėtniko" 1816 m. priede prie paprastų pašnekų apie bėgančius reikalus (po antrašu: *Swiatek krytyczny*) patilpo straipsnis apie "Smorgonės akademiją" drauge su "organišku statutu meškiuko zokono." Čion rods kariakuroje, nors gana teisingai, parodyta liberalų nuomonės apie veikimą Polocko akademijos, kaip ir jos globėjų bei parėmėjų.

Gen. Ignas Pradžųnskis.

(Žiurėk apie jį "Laisvosios Minties" No. 14, puslapis 333).

"Gerai ir uolūs žmonės — ten skaitome —, pajudinti doru troškimu palikti tėvonijon saviems vaikams prietarus, kurie atiteko jiems nuo gotiškių pratėvių, užsimanė kietu ryšiu susidraugauti išvertimui to viso, kas jų vienžemiečiams galėtų suteikti priešingą linkmę. Tame tad išganytame siekinyje jie, užsidėgę įvesdinti viešą auklėjimą, kurs artintų prie to siekio, užmanė įsteigti garsiąją *Smorgonės akademiją*,

kuri laiminguose laikuose, šale "*liberum veto*," taip labai garsėjo, ir su jos pagalba — jaigu galima — visai išgesinti baisiąją apšvietą, kuri kassyk labjaus šalyje platintiesi pradeda... Bet kadangi nelengva yra pargriauti sykj priimtus ir išsaknyjusius, nors kenksmingus pagudimus, šitie ištikrųjų uolūs žmonės nutarė atsiekimui savo mierio įsteigti *Smorgonės kavalerių arba meškiukų zokoną*, kurie, kaip kryževiviai ar kardininkai su pagonimis, arba kap Malteičiai su busurmanais ir jurių žmogžudomis, turi kariauti su besiplatinančia, o taip pražūtinga liberališkumo ir apšvietos dvasia." Ant to zokono statuto pasirašė Murmeklis (Mručailo) "iš genijaus tamsybių mylistose didmistris Smorgonės zokono, skritinis ponas karalijos *kurmū*, azero *vėšū*, didkuningaikštijos *pelėdū*, grovystės *šikšnosparniū*, salavos *kranklių*, salos *kuosų* ir daugelio kitų vietų." Tarpe statuto artikulų atkiepia atydą šeštasai, kuriame pasakyta, kad į zokoną priimti tegalima tie, kurie "atrodys keturias gentkartes šaizaus neapšvietumo taip iš tėvo, taip iš motynos pusės." Tačiau sekmas artikulas paduoda keturius skyrius ypatų, kurios paliuosuotos nuo visokių genealogiškų atrodymų: 1) tie, kurie, nuo kelių metų pasisavino zokono principus ir už juos kariauja; 2) tie, kurie pagarsėjo kokiu kiltu veiksmu prieš liberališkumą ir apšvietą; 3) pabėgėliai iš po liberališkojo vėluko, lyginai kaip kiekvienas raštininkas, kurs atrodys, kad permoino savo nuomonę sulig aplinkybių, arba kad laiko tąją ant pardavimo; galiaus 4) "netikę raštininkai, gadinantį skonį ir kalbą, liūdnei linksmus, paputniai plokšti, ilgniai juokdaringi, o labjau painiai nesumoniški, ir tai sulig paliūdyjimo veikalais ir raštais savo tinkamumo ir tiesų į zokoną." Gal-būt pamodamas ant tankių Polocko akademijoje parodavojimų, autorius dar prideda: "Kas kvartalas bus laikomas viešas kvotimas, kur kiekvienam leista yra parodavoti su barbaryste, nežinia ir nesumone." Surašas "kilčiausiųjų tos rūšies subjektų... auksinėmis literomis išskriostas, kabės šalymais didmistris sosto, didžiųjų sątarmių svetainėje." Zokono sąnariams niekados neleistina užmiršti tris vyriausieji principai: "apjekkink, kad valdytum; persekiok, kad pertikrintum; pilvu šliauziok, kad išsiaugštintum," ir nors "priesiegauja nežinią, reikalui atėjus neišsizada pikto įtikėjimo"; priegtam neturi pasibjaurėti jokia jeibe, nors ji akyplēši būtų, kaip tik turės daugiau pelno negu bridkumo ją remdami; be to viso, prieš didmistrį privalo sudėti prisaiką, jog amžinai neapkantos kokj nors apšvietimą, gerą išauklėjimą, gerą skonį, liberališką mintis, žodžiu sakant — sveikąją išmonę."

Tokia kruvina pameklė, įbesta į pačią širdį obskurantų, kurių patarlė buvo "tik naktis išganymas" (*sola nocte salus*), regimai turėjo suezrinti priešininkus. Tur būt iš tarpo jezuitų išėjo atsakymas

anam "*Pamiėtniko*" artikului, parašytas Lietuvoje, patariantis įstatymdavėjui meškučių zokono nesiveržti "į svetimas viešpatijas," o apsiliuobti savam name. Po juo pseudonimu pasirašė "Prasčiokas Nagadrėskys" (Symplicyusz Pazurodzierski). Vilniaus "*Dziennike*" 1816 m. (t. III, š. 77—90. Autorius jo tiesiog apskundžia liberališkumą, apšvietą ir visus šauksmus, vartojamus priešgynų abaze, turint kenksmingą linkmę. "Senasai — sako — nematuotomis žmogžudystomis, neturinčiu mieros ir sotumo praliejimu kraujo, visatiniu beveik viso Europos išpūstijimu atpirktas šauksmas "*laisvė ir lygybė*" dabar retai berastų patrakėlius, (be tų, kurie visatiname sumišime traukė sau naudą), kurie besumoniškai laisvei ir negalimai lygybei įtikėti norėtų. Susiprato šiandykščiojo svieto gudruoliai, kad po tuomi, krauju nekaltųjų rašytu, o pelenais iš padeglijimų užpiltu titulu, labai bukiai galėtų augti baisūs projektai; todėl, palikini dalykų esimą, dailiai pritaikė ausin, o iš ausies širdin įsispaudžiantį makaronizmą — *liberališkumą*. Tad nesuprantantiems autorius stengiasi atrodyti visą baisyumą to naujo šauksmo, pamodamas, kad jis, išguldam savon kalbon, reiškia "laisvamintybę arba laisvavaldybę." "Tai-gi jau esame namie — jis šukteri su džiaugsmu —, kodėl patiko velyk makaronizmas su skriauda tautiškojo liežuvio. Apie paroduojančiojo žodžio "liberališkumas" prasmę retai aks temano: laisvavaldybė, prastai parašyta, kiekvienam sumaningam tiesiog į akis pultų; liberališkumą visuomenė beveik su juoksmu priima, laisvavaldybė daugelyje namų su *kumščia pasveikinta taptų*." O perkratinėdamas prasmę "apšvietos," stengiasi po tuo vardu patraukti visas baisybes prancūziškosios revoliucijos, idant pergąsdinti skaitytoją reginiu ardomų altorių, pakasamų sostų, sutrauktų draugijos raikščių, po kam su įnirtimu sušunka: "Dieve brangus! apsergėk mus nuo jos; velyk mesk ant mūsų akių amžiną tamsybės šydrą, idant netikras maudingos ir šaldriškos apšvietos spindulys nepasiektų nė vyzdžių, nė širdžių mūsų." Sutausodamas savus išvedžiojimus jis sako: "Dabar suartinkime tuodu žodžiu ir, taip saktant, padėkime greta, o pasirodys, kad abudu mados išsitarimu yra kenksmingu, esti vienas kitam panėšūs ir linksta vienop siekiop: dabartinė apšvieta moki-na mus, kaip turime įgyti nelabo manymo teorijas, kreivai taikinamas liberališkumas atleidžia mums nuodėmes ir padrąsina praktikuoti nelabą veiklumą."

Negana to. Prasčiokas Nagadrėskys, lyg ištikro norėdamas tapti Smorgonės zokono sąnariu, laikosi su vienu iš statuto artikulų ir išnaudoja žinomus ginčus lietuvių su lenkais, o atsidėkavodamas už Smorgonę, primini Pacanus ir piešia apibrėžą įstatymų "ožkanagių zokono." "Dekoratyviškuose padabiniuose — jis sako — mės nenorime perdėti: išveizdėtų tai aris-

tokratiškai. Vidutiniškumas ir mandagumas tegul bus liecybė (zaletą). Galėjo pod. Pacanu didmistris ir su savais urėdininkais ant stygos nuo basedlijos į kukardą ricieriško raikščio rištos nešioti prie kairiojo šono ožkos kojukę su nagute pakaustyta, aromatišką šlafmitę iš vilnų juodo ožio, ne kitaip kaip rugsėjyje kirptų, su apvaduku purpurinio dažo, turinčiu išsiūtą antrašą: „*už anti-apšvietą ir liberališkumą.*“ Klastingai nuolatos vizguriuojanti ožkos lipelė azuot čaplės plunksnų tuoj apačioje apvaduko taip turi būti pridrūtinta, kad savo nulinkimu siektų ir palytėtų galą noselės Jo mylistos demokratiškojo kavaleriaus. Iš garbiosios seno ožio barzdos galime iškirpti trikampę mythišką barzdukę *à l'espagnole*; likučius jos panaudoti mįsliškai maknotiems pavartams. Didelėmis ausimis netiktų apsunkinti didysis mistras, nes kas turi pritinkamo kalibro porą savųjų, kam bereikėtų jo apšvietniają kaklą sunkinti sveltimomis! Panaudojimui dar lieka ragai: Ant tų privalytų turėti *privilegium exclusivum* Jo mylistos pono Murmeklio sužieduotinė, pasilieanti našlės stonė, Jos mylistos ponio *Liberalizančiutė-Apšvietienė*; modinė filozophė, drūta dvasia leidžia liuosai manyti ir liuosai veikti, artimiausią turi tiesą ir dėvėti ir išdalinti tolygias dekoracijas: o priegtam protas modinių filozophių prie kreivumo, užsispyrimas-gi prie kietumo ožeragių tinkamiausiai prilygintais būti galėtų.”

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

ROMANAS.

(Žir. "L. M." No. 14).

Truljefu, pasišaukė hercogą, imperatorių ir dar kelis vagių viešpatystės didžiūnus, ir jie visi apstoję Grenguarą. Augščiausias už visus buvo Klopen Truljefu, įžymus savo pilna puikybės ir paliepiantia stovykla, rūščiai degančiom akim, puikiai spindinčiom ant jo gyvuliško vedo.

— Klausykis, — tarė jis Grenguarui, glostydamas kieta ranka nedailų savo pasmakrį. — Nema tau priezasties, kurios dėlei nebūtų galima tavęs pakarti. Tiesa, tas gal tave nelabai temasina; tas suprantama: jūsų luomo žmogus nėra su tuo apsipraęs. Jūs mįslijate, kad tai Dievas žino kas. Galų gale mes nevelijame tau nieko blogo. Štai tau išieiga iš šio keblaus padėjimo: ar nori tapti mūsiškiu? Grenguaras, kaip pigu yra suprasti, labai nudziū-

go, pamatęs, kad gal dar ir išsigelbės nuo mirties, kuri jam taip žiauriai pažvelgė veidan. Pasigavo tai to pasiūlyjimo.

— Žinoma, noriu, net labai geidžiu! — atsakė.

— Sutinki tatai įstoti eilėna smulkiųjų vagilių brolijos? — tęsė toliaus Klopenas.

— Tiesiog į tą broliją! — tarė Grenguaras.

— Pripažįsti save laisvu vagiliu pyliciu?

— Pripažįstu.

— Vagių karalystės pavaldiniu?

— Taip.

— Valkata?

— Valkata.

— Dūšia ir kūnu?

— Taip.

— Aš turiu tau pasakyti, kad visa tai dar neišgelbės nuo kartuvių.

— Po velniais! — sušuko bėdinas poeta.

— Tik būsi pakartas kiek vėliaus, — tęsė savo kalbą Klopenas. — Pakars tave su didelėmis iškilmėmis, gero Paryžiaus miesto lėšomis, ant puikių mūrinių kartuvių, ir karimo darbą atliks dievobaimingi ir dori žmonės. Vis-gi prie tokių apinkybių ir stip-ti smagiau!

— Tebūnie, kaip tamsta sakai, — sutiko Grenguaras

— Užtai turėsi šiokius-tokius palengvinimus. Nemokėsi mokesčių nė už bruką gatvei, nė pavargėlių naudai, nė už šviesą, kaip tai privalo mokėti Paryžiaus miesčionys.

— Tebūnie, taip! — tarė poeta. — Aš sutinku. Aš esu valkata, elgeta, vagis, — visa tai, ko tik jūs norite. Aš, kaipo filozofas, negeresnis buvau ir pirma, didisai viešpatie.

— Tai tu, niekše, nori būti valkata? — vėl užklausė Klopenas Grenguarą.

— Žinomas dalykas, — atsakė poeta.

— Vieno tik norėjimo neužtenka, — tęsė neper-maldaujamas Klopenas. — Norėk nenorėjęs, o jai viralan svogūno neįmėsi, tai jo ten nebus. Kad patekti į draugiją, tu turi parodyti, kiek ir ką gali, o tam tikslui mes tave išbandysime ant manekeno kišenių.

— Aš viską padarysiu, ką tik liepsite, — tarė Grenguaras.

Klopenas davė ženklą. Keletas valkatų išėjo ir nepoiligam vėl sugrįžo. Jie atnešė kažkokį nematytą prietaisą. Buvo tai du stulpai su paramomis, kuriomis tas prietaisas statoma ant žemės. Prie augštutinių galų stulpų pritaisyta skersainis balkis, ir visa tai buvo tvirtos kilnojamos kartuvės, kuriuos kaip bematant ir sustatyta priešais Grenguarą. Viskas buvo savo vietoj; nėtruko ir kilpos: ji puikiai tabalavosi ant gembės.

— Ką jie mano daryti? — klausė savęs nerimas-

taudamas Grenguaras. Jo nerimastį pertraukė varpelių skambinimas. Buvo tai manekenas, panašus į baidyklę varnoms baidyti; tą manekoną valkatos užkabino ant gembės, užnėrę jam ant kaklo kilpą. Baidyklė buvo parėdyta raudonasis rūbais ir tiek buvo ant jos varpelių, kad jų pilnai užtektų bent trisdešimčiai mulų papuošti. Varpleiai skambėjo, kol baidyklė buvo kariama; paskum aptilo, kaip ji pasiliovė linguoties.

Tuokart Klopenas, rodydamas Grenguarui seną išklibusį suolelį, buvusį po kartuvių, tarė:

— Atsistok čia!

— Po šimts velnių, — atšovė Grenguaras, — juk aš nusiųsiu sprandą. Jūsų suolelis šlubuoja ir jo kojos kraiposi į visas puses.

— Atsistok! — atkartojė Klopenas.

Grenguaras atsitojo ant suolo ir, pasimastagavęs valandėlę su rankom ir galva, šiaip-taip susilaukė.

— Dabar, — tarė karalius, — uždėk kairiąją koją už dešinės ri pasistiepk ant pirštų dešinės kojos.

— Jūsų mylista, — atsiliopė Grenguaras, — tamsta būtinai nori, kad aš nusiųsiu sprandą.

Klopenas pakinkavo galvą.

— Klausyk, prieteliau, tu per daug šneki. Štai trumpai pasakius, kas iš tavęs reikalaujama: tu atsistok ant dešinės kojos pirštų galų, kaip jau esmi pasakęs. Tokiu būdu pasieksi manekeno kišenę. Įkiši ranką kišenėn ir ištrauksi iš ten pininginę. Jai tu padarysi tai neužkljudęs nė vieno varpelio, tai gerai, būsi priimtas į vagilių draugystę. Mums beliks tik perti tau kailį par vieną sevaite.

— Štai koks šposas! — sušuko Grenguaras. — Na, o jai varpeliai suskambės?

— Tuokart būsi pakartas. Ar supranti?

— Nieko nesuprantu, — atsakė vargšas.

— Klausyk dar sykį. Įkiši ranką į kišenę ir ištrauksi pininginę. Jai suskambės nors vienas skambalėlis — būsi pakartas. Ar supratai dabar?

— Puikiai suprantu! O paskum?

— Jaigut gerai pavogsi pininginę, tai patapsi valkata ir mėš visi mušime tave aštuonias dienas. Dabar, tur būti, viską supratai?

Ne, jūsų mylista, nieko nesuprantu. Kamegi čia man nauda? Jai nepavogsiu — pakarsite mane, jai pavogsiu — mušite. Kas par nauda?

— Valkata patapsi! — sušuko Klopenas. — Tu tai par niekį laikai? Mėš mušime tave tavo naudai, kad priprastumai!

— Žemiausiai ačiuoju! — atsakė poeta.

— Na, greičiau! — tarė karalius, mušdamas koja tuščią bačką, ant kurios sėdėjo. — Siekk į kišenę, ir baigkime su tuo reikalu. Dar sykį persergėsiu tave: jai užgirsiu nors vieną skambėjimą — liepsiu tave pakarti į vietą šios baidyklės.

Vagių gauja garsiai pagyrė Klopeną ir susipietė aplink kartuvės. Jie juokėsi, žiūrėdami į Grenguarą, ir bėdinas poeta matė, kad nuo tų galvijų visoko galima laukti. Jis visai nebeteko vilties išlikti gyvas, jai nerokuoti galimo pasisekimo atlikti uždavinį. Galop jis nusprendė pabandyti, bet pirma to jis pasimeldė į baidyklę, kuri, kaip jam matėsi, greičiau galėjo jo paklausyti, negu aplink jo sustoję žmonės. Ta daugybė skambalėlių su varinias liežuvėliais atrodė jam išdžiovintomis žiotimis baisūnų, parangių praryti visą jo gyvastį.

— O! — kartojė jisai mintyse. — Ar tai yra galimas dalykas, kad visa mano gyvastis priklausytų nuo mažiausio sužvangėjimo tų varpelių? Varpeliai, varpeliai! — tarė jis, sudėjęs rankas. — Neskambėkite! Skambalėliai, nežvangėkite, maldauju jus!

Dar sykį bandė atsikreipti į Klopeną.

— O jai kaip tik toje valandoje pakils vėjas? — užklausė.

— Būsi pakartas, — atsakė šis, nė valandėlės nepamislįjęs.

Vargšas, matydamas, kad nėra išeigos, pasivedė likimui. Užmetė kairiąją koją už dešinės ir, pasistiepęs ant pirštų galų, pakėlė ranką, bet toje sekundoje, kuomet palietė baidyklę, krūptelėjo ant šlubo suolelio. Machinališkai norėjo pasitverti baidyklę; nepasiekė: neteko lygsvarumo ir sunkiai puolė ant žemės; baisiai sužvangėjo visi varpeliai, kuriuos jis sujudino, puldamas.

— Prakeikimas! — sušuko jisai ir pasiliko kniupsčias ant žemės.

Užgirdo nežmonišką valkatų juoką, ir Truljefu tarė:

— Pakelkite tą juokdarį ir pakarkite jį!

Poeta pasikėlė. Manekenas buvo jau nuimtas, kad padarius vietą Grenguarui.

Vagis užkėlė jį ant suolelio. Klopenas priėjo arčiau, užnėrė ant kaklo virvę ir, sudavęs draugiškai par petį, tarė:

— Sudiev, prieteliau! Dabar jau nebeišsigelbėsi, nors būtum ir pats popiezius!

Užmirė ant Grenguario lūpų maldavimas susimylėjimo. Jis apžiūrėjo visus: jokios vilties, visi juokėsi.

— Ei tu, — atsikreipė Truljefu į vieną savo pavaldinių, — lipk augšty, ant skersbalkio.

Šis paklausė ir tučtuojaus atsidūrė augštai, ant kartuvių. Grenguaras kilstelėjo galvą ir nutirpo iš baimės, pamatęs valkatą viršum savo galvos.

— Dabar, — tęsė Truljefu, — kaip tik aš suduosiu į delnus, tu, Anri-le-Ruz, išmuši iš po kojos suolelį, o tu, Fransua, prikibsi jam prie kojų. Gi tu iš viršaus nušoksi ant pečių. Tik visi trys ant sykio, girdite?

Grenguaras drebėjo nei lapas.

— Na, į savo vietas, — tarė Klopenas trims valkatoms. Nelaimingas pasmerktasis pergyveno baisią lūkuriavimo momentą, kol Klopenas koja taisė žabus palei malkinę.

— Ar jau? — užklausė ir išskietė rankas, kad sudavus į delnus. Ir būtų tai padaręs į vieną akies mirksnį.

Tik staiga susilaukė, tarsi kokios naujos minties pagautas.

— Palaukite. Aš visai buvau užmiršęs. Sulig įpročio, mes nebaudžiame vyro, jai atsiras moteris, kuri norėtų už jo ištekti. Tai paskutinioji tavo viltis, drauge. Pasiskirk sau už pačią ar vagilką ar kilpą!

Grenguaras atsikvėpė. Antru sykiu jis grįžo į gyvenimą par trumpą pusvalandį laiko. Vienok jis nebedrįso dėti daug vilties ir lūkesčio į tą pasiūlyjimą.

— E, jūs, bobų sėkla! — sušuko Klopenas, užsiranęs ant bačkos. — Ar atsiras tarp jūsų niekšė, kuri panorėtų pasiimti sau tą niekšą? Prisiartininkite, pasižiūrėkite! Už dyką galima gauti. Kas nori?

Grenguaras toks, koks jis dabar buvo, visai neatrodė patraukiančiu.

Vagilkų nepatraukė tas pasiūlyjimas. Nelaimin-gasis užgirdo balsus:

— Ne, ne, verčiau pakarkite. Bent visiems smagu bus apsižiūrėti!

Tuo tarpu trys moteris išėjo iš būrio ir priėjo arčiau. Viena buvo stora jauna mergaitė su keturkampiu veidu. Ji su atsidėjimu apžiūrėjo poetos švarką. Buvo tai sudraskytas ir visai kiauras skarmalas. Merga susiraukė:

— Senas skarmalas, — murmtelėjo, atsigrįždama į Grenguarą. — Parodyk ploščių.

— Aš jį pamečiau, — atsakė Grenguaras.

— O skrybėlė?

— Atėmė kažkas.

— O batai?

— Batai visai be padų.

— O pininginė?

— Deja! — sušuko poeta. — Aš neturiu nė skatiko.

— Tai tegul tave pakaria ir dar padėkavok už tatai! — Užbaigė ji ir atsuko į Grenguarą nugarą.

Antra, sena, juoda, ruskšlėtu veidu, bjauri, taip bjauri, kad net ir Stebuklų Kieme atkreipdavo į save domą, apėjo Grenguarą iš visų pusių.

— Jis par daug liesas, — iškošė par dantis.

Trečioji buvo jauna mergelė, gana skaisti ir ne baisi.

— Išgelbėk mane, — sušnabzdėjo vargšas. Ji dirstelėjo int jį su pasigailėjimu, paskum nuleido akis ir sustojo, bečiupinėdama andaroko pašalį. Jis bailiai žiūrėjo į jos veidą. Joje tebuvo jo pastaroji viltis.

— Ne, — atsiliepė jinai. — Man jo nereikia.

Ir nuėjo savon vieton.

— Nesiseka tau, prieteliau, — tarė Klopenas Truljefu.

Po tam vėl užsilipo ant bačkos ir šuktelėjo:

— Tad niekas nenorite jo? Viens, du, tris!

Ir, atsigręždamas į kartuves, paliepė:

— Dirbkite savo darbą.

Tris valkatos priėjo prie Grenguaras.

Tuo tarpu gaujoj pradėta šaukti:

— Esmeralda, Esmeralda!

Grenguaras krūptelėjo ir atsigręžė. Gauja sukruto ir praleido į priekį švarų ir neapsakomai gražų sutvėrimą. Tai buvo čigonė.

— Tai jinai Esmeralda?! — nusistebėjo visas baimės užmiršęs poeta. Ir jis atsiminė visus praslinkusius dienos nuotikius.

Šitasai gražus sutvėrimas, matomai, pilnai viešpatavo net ir Stebuklų Kieme. Driskiai, vyrai ir moteris, atsargiai artinosi prie jos, ir nesvietiškai baisyti veidai švito su džiaugsmu į ją pažvelgus.

Jinai priėjo prie pasmerktojo. Ožka Džali bėgo užpakalyje. Grenguaras buvo veik proto netekęs. Kelias valandėles jį žiūrėjo int jį.

— Jūs norite pakarti tą žmogų? — rūsčiai ji tarė, atsikreipdama į Klopeną.

— Taip, sesute, — atsakė karalius, — jai tu nepaimsi jį sau už vyrą.

Ji prasijuokė su pašaipu.

— Aš jį imu, — tarė.

Grenguarui pasirodė, kad jis visą dieną sapnavo, o dabartinė valanda — tai jo svajonių tąsa.

Toki užbaiga bile ką nustebintų.

Atleido kilpą ir nubeldino poetą nuo suolo.

Jis turėjo tuojaus prisėsti, taip jautėsi pavargęs ir nusilpęs.

Aigypso hercogas, nė žodžio neprataręs, atnešė molinį indelį. Čigonė padavė jį Grenguarui tardama:

— Mesk jį ant žemės.

Indelis suskilo į keturias dalis.

— Brolau, — pasakė tuokart hercogas, padėjęs jiems dviem ant galvų savo rankas, — jinai tavo pati. Sesuo, jis tavo vyras. Keturiems metams. Eikita sau!

IŠ DRAUGIJŲ GYVENIMO.

Aušra. — Visiems, kas rūpinasi "Aušros" veikimu ir jos stipendijatais, verta būtų susipažinti su "Aušros" atskaitomis. Tuokart į aikštę iškiltų ne vienas svarbus ir rimtas klausimas. Įdomajantiems tais da-

lykais paduosime čia kelias skaitlines iš atskaitų tilpusių "Lietuvoje" (nuo 1905 iki 1911 m.).

Stipendijatai, einanti dar mokslus gavo:

V. B. (1906—1911)	\$550.00	
V. M. (1906—1911)	300.00	
F. (1908—1911)	275.00	
F. M. (1909—1910)	200.00	
L. B.	50.00	
L. M.	100.00	
G. Š.	50.00	
P. M.	75.00	\$1600.00

Baigė mokslus:

F. M.	\$165.00	
A. V. (1905—1908)	200.00	
J. Š. (1908—1909)	100.00	\$465.00

Nebaigė mokslų, kiti jokios nedavė apie save žinios "Aušrai"; kiti paskoles gavo jau pabaigę mokslus:

A. L. (1905—1907)	\$600.00	
V. J. (1906—1907)	100.00	
V. M. (1905—1907)	240.00	
K. J. (1907)	50.00	
K. J. (1909—1910)	75.00	
R. P. (1910)	100.00	
Ig. J. (1910)	50.00	
A. J.	10.00	
J. K.	150.00	
V. D.	100.00	\$1475.00
Viso labo nuo 1905 iki 1911 metų		\$3540.00

Par tą visą laiką sugrąžinta:

J. S.	\$18.01	
M.	150.00	
K.	185.00	
M.	50.00	\$385.00

(tik \$50.00 iš pašalpų, išduotų nuo 1905 iki 1911).

Paskolų išduota žmonėms, kurie baigė mokslą (\$465.00) ir kurie nebaigė, ar jokios žinios apie save nedavė, ar gavo pašalpą jau baigę mokslą, (\$1475.00) iš viso — \$1940.00, grįžo tikrai \$50.00. tatai turėtų sugrįžti dar \$1890.00 — Ar daug iš tos sumos sugrįž—parodys ateitis.

Ne tiek svarbu čia tai, kad skolos pamazi grįžta atgal, kiek svarbu, kad "Aušra" veikia ne taip, kaip turėtų veikti panaši organizacija. Tą parodo ir viršiaus privestosios skaitlinės. Išduota paskolos (\$1475.00) žmonėms, kurie mokslus rods ėjo, bet užmetė, nieko neatsiekę; toliaus žmonėms, kurie gavo paskolą ir apie juos "Aušra" ničnieko nežino, ar jie mokinas, kur, o ir tt.; žmonėms, kurie paskolos reikalavo jau pabaigę mokslą. Iš čia matyt, kad "Aušra" neapsižiūri, ką daro. Nemanome, kad tie žodžiai turėtų įžeisti "Aušrą"; ne tuo tikslu mes pasinaudojame iš atskaitų. Kitkas mums rūpi šiame atveilyje: geistina, kad "Aušra" išdirbtų tam tikras taisykles, kurias sutvarkytų kaip šelpimą mokslaeivių, taip ir santikius tarpe mokslaeivių ir "Aušros." Mums matosi, kad "Aušrai" tas yra būtina, nesa gana jau nieko nežinoti apie šelpiamuosius. Prie to būtina

yra "Aušrai" taip sutvarkyti šelpimą, kad mokslaeiviai galėtų gauti pilnas stipendijas, t.y. tiek, kad užtektų pragyvenimui. Tuokart gal nebus to, kas yra dabar: vienas yra gerokai pašelpiamas, kitam numetama keli dolariai, lyg būtų norima nuo mirties jis išgelbėti, paskum jau tam antramjam vi-ai nebeduodama dėl daugelio svarbių, o kaip kada gal ir antraeilinių priežasčių.

Nebūtų sunku taip-pat sutvarkyti ir patį santikius tarp "Aušros" ir stipendijatų. Niekas neabejoja, kad visi mokslaeiviai, gavę iš "Aušros" pašalpas, laiko jas kaip skolą, kurią turės sugrąžinti "Aušrai." Kitaip negali būti. Mūsų tautiškos organizacijos nėra tiek turtingos, kad galėtų daryti dovanas. Jai padavė ranką vienam, tai su tuo išro-kavimu, kad galės tą patį padaryti ir kitam. O tai tebus atsiekta tuokart, jai skolintojai grąžins skolas taip greit, kaip jiems gyvenimo aplinkybės pavels. Tatai, ar "Aušra" neprivalo statyti iš savo pusės šelpiamiems išlygas, ar padaryti kokią sutartį su lig paskolų grąžinimo? Juk jai par 5 metus išduota paskolų \$3540.00, o grįžo tikrai \$50.00—reikėtų suprasti, kad daugelis skolininkų visai nesąžiningai atsineša į visuomeniškus piningus ir tuo pačiu skriaudžia kitus bėdinus mokslaeivius, kuriuos būtų galima tais piningais sušelpiti, jai jie būtų su grąžinti.

Iki šiam laikui stipendijatų vardų negarsinta; pasikakinta inicijalais. Ar nebūtų gera atskaitose paminėti jų vardai (ar bent žinomi pseudonimai)? Tas neužgautų šelpiamųjų, nesa mes gerai žinome, kad mūsų studentija tai ne dvarininkų vaikai, ne visi turi iš ko mokinties. Tokiu būdu gal neprisieiti duoti paskolos žmonėms, baigusius jau mokslą, su skriauda kitų, bėdinesniųjų; tas turėtų obliguoti stipendijatą kiek galint štenties sugrąžinti visuomenei tai, ką iš jos yra paėmęs. Įvedus praktiškas reformas į "Aušrą"—geriau gyvuos pati organizacija ir daugiau galės atnešti naudos mūsų bėdinai tautai.

IŠ MUSŲ LAIKRAŠČIŲ.

* * Kiekvienas viešas kultūrinis veikimas, jai tik jis nepaeina iš kuningų tarpo (iš jų tarpo retas kas darbuojasi, jai bent tiek, kad kaip kur renkama aukos tūlems visuomenės reikalams) ar bent jų neuzgirtas, visados jų yra niekinamas; darbininkai toje dirvoje yra viešai pajuokiami, žmonės yra raginami šalinties viešių susirinkimų, paskaitų ir tt., jai visa tai nėra kuningų surengta. Pereitą žiemą Chicagoje veikė "Aušra" su savo paskaitomis ant įvai-

rių temų, Brooklyne—“Liaudies Mokykla”; Bostone—“Liaudies Universitetas”. Visa tai “*Draugo*” korespondentams atrodo netikusiu, negeru. Esą apie Dievą, apie Velnią ir t.p. negali kalbėti ne teologai; “Aušros” prelgantai skaitė lekcijas apie Dievą; Liaudies Mokykloje skaityta referatas (regis p. Norkaus) apie Velnią. Čia jau mat ir pasirodė karštiesiems “tretrininkams” bedievystė, burnojimai ir tt. Iš kito laikraščio, jai kurs taip varytus prieš kiekvieną žymesnį viešą darbą liaudies švietimo klausime, būt galima stebėtis. Bet iš “*Draugo*”—nelabai! Teisybė, NR6, redakcijos pastabose, kur “švelniu” tonu aiškina “Vienybei Lietuvinkų”, kas tai yra klerikalizmas, ponas redaktorius, tur būti išnetyčių prasitaria, kad “...jau seniai metas išvaryti iš mūsų laikraštijos civilizuotas ir necivilizuotas plūdimas.” Gaila tik, kad pats “*Draugas*” savęs nepagydo. Užtenka peržiūrėti garsius editorijalus, kad pamatyti, koks yra “*Draugo*” *usus loquendi*.

* * Buvo jau aptilę lietuvių laikraščiai apie p. Gabri ir jo sumanytąjį “Lietuvių Informacijos Biuro” Paryžiuje, tik štai ir vėl prabilta. Tame pat “*Draugo*” num. p. Ant. Kasperunas atsiliepia į mus, amerikiečius; gauta jo iš Paryžiaus laiškas.

“...su išmėtinėjimais Amerikos lietuviams, kad neprisideda prie įsteigimo Lietuvių Informacijos Biuro. Lietuvoje, esą, sumesta tam reikalui per 200 rublių, o iš Amerikos negauta nei vienas centas. Biuro siekis prakilnus. Biuro sumanytojas, J. Gabrys, ketina netik išleisti knygą prancūzų kalba apie lietuvius, bet ir šiaip jau visokiais prieinančiais (*sic!*) priemoniais supažindinti platųjį pasaulį su mūsų tauta ir jos vargais bei reikalais...”

Gi “Keleivis” N.12 pastebėjo, kad biuro jau įsteigtas p. Gabrio bute ir “rendos” p. Gabrys visai užtatai nereikalauja. Visa gerai eina—tad kam rašoma iš Paryžiaus Amerikon, aukų kaulijant? Ar šiaip ar taip klausimą svarstysime—visai aišku, kad, abelnai imant, sumanymas įsteigti tokį biuro nerado pritarimo. Tur būti dėlto, kad matome, jog yra daug svarbesnių dalykų atlikti, ir tai mūsų spėkos dar silpnos. Ištikrųjų laikas būtų pasiliauti žiūrėjus int visuomenę (ypač Amerikos), kaipo į melžamąją karvę!

* * Seinų “Šaltinyje” skaitome:

Amerika. Jau nekartą iš Amerikos buvo paduota linksmos katalikams žinios. Šiandie priduriame dar tiek, kad žydai, kurie ligšiol taip nekenė krikščionystės, o ypač katalikystės, ir tai po truputį ima virsti katalikų tikėjiman. Štai Jungtiniuose Amerikos Valsčiuose, kur nėra jokios tikėjimo dalykuose prievartos ir priespaudos, tuo tarpu katalikais yra daug žymių žmonių ir net garsių kunigų, būtent: kun. Džems Veit — Naujorko vyskupiijoje, kun. Chareborn — Luisvillėje, benediktinas vienuolis tėvas Rozenfeld’as, kun. Šaffel, kuris skaitosi da-gi kandidatu į Milvankės vyskupas, kun. Saliamonas Gotlib’as Masačusetso mieste —

kandidatas į Bostono vyskupas, kun. Maižiešius Karanovais, pilozopijos daktaras, archajologijos profesorius Vašingtone, baronesa Grafenreil, žinoma dainininkė Selma Kronold ir kiti.

Gaila, kad tame žymių žmonių ir garsių kunigų sąrašė neužeiname sąrašo visų lietuvių kunigų. Juk jie irgi Amerikos pavaldiniai! Panaši žinėlė tiek tereiškia, kiek ir pasakymas, kad katalikai turi popiežių, vyskupą ir duagybę kunigų!...

* * Lietuvoje žmonės dirba, kiek įmanydami, kad kaip nors pakilus apšvietoje ir pripratus prie vienijimos ir organizacijų. Čia paduodame iš “Lietuvos Ūkininko” (N9) trumpas atskaitas iš gyvenimo draugijų. Iš tų atskaitų matoma toji didelė nauja, kurią atneša žmonėms darbas, atliekamas bendromis spėkomis.

“*Žiburio*” draugijos susirinkimas buvo Mariampolėje, vas. 10 (23) d. Narių “*Žiburys*” turi 4150; įeigų 7581 rb., o išlaidų 6406 rb. Knygynuose knygų 22,354 (pripirktą 1910 m. 3540 kn.), skaitytojų buvo 7715 (1909 m. buvo 10,407. Prieglaudų, mokyklų, skaityklų 1910 m. nepasidaugino. Viešų paskaitų 1910 m. padaryta 13, vakarų 12, liter. vak. su dain. ir muz. 6. “*Žiburio*” užlaikomoj Mariampolės mergaičių progimnazijoje yra 54 mokinės. 1910 m. draugija išleido savo laikraščio No 1 (“*Žiburis*”) 4 tūkst. egz. Laikraštį nutarta leisti ir 1911 m. Taipgi nutarta rūpintis įsitaisyti Mariampolėj nuosavi “*Žiburio*” namai.

“*Žagrės*” susirinkimas buvo Mariampolėje vas. 11 (29) d. 1910 m. apyskaita parodė, kad pamatinis sindikato kapitalas apsivertė 17 kartų, o gryo pelno davė 107 rb. su kap. “*Žagrės*” išduotų vekselių nuo pereinusių metų liko neapmokėtų 20,734 rb., išduotų gi bargininkams prekių skolon yra už 23,758 rb. Susirinkime dalyvavo 222 nariai. Iš “*L. žin.*”

“*Blaivybės*” draugijos susirinkimas Kaune, vas. 9 ir 10 d. Draugija turi dabar 130 skyrių. Įeigų 1910 m. centro kasoj buvo viso 2692 rb. 89 kap. (361 rb. 50 k. likę nuo pereinusių metų), o išlaidų 2536 rb. 34 kp. Viso gi įeigų (skaitant visus skyrius) buvo 11.700 rb. 53 kp., o išlaidų 8279 rb. 14 kp. Pereitais metais draugija išleido 29.978 kalendorius “*Dieve Padėk*” ir 27.500 egz. įvairių knygelių. Savo arbatnamius turi 14 skyrių ir 6 skyriai—kepyklas, 8 skyriai—chorus, 14 skyrių buvo surengę 24 pasilinksminimo vakarėlius. Šanarių visoj draugijoje yra 20,197; iš jų 6153 vyrai ir 14,044 moteris. Tarp jų abinentų (visai negeriančių svaiginamų gėrimų) yra tik 686 vyrai ir 2493 moteris.

Susirinkimas tarp kito ko nutarė leisti balivinkams mėnesinį laikraštį ir surengti kursus.

Iš “*Vienybės.*”

“*Saulės*” visuotinas susirinkimas taipgi buvo Kaune. 1910 m. pradžioje “*Saulė*” turėjo 45 mokyklas su 2564 mokiniais. Vasarą valdžiai įsakius buvo uždaryta 19 rašto mokyklų, bet dabar vėl leista atidaryti. Šanarių “*Saulė*” turi 304 tikruosius ir 13 garbės. Skyrių — 70, bet veikiančių tik 58. “*Saulės*” mokykloms užlaikyti 1910 m. į vyriausiąją kasą įplaukė 22,530 rb. 35 kp.; bet išlaidų tais metais buvo 592 r. 51 kp. daugiau (nedateklus). Iš nutarimų pažymėtina: statyti savo namus 100 tūkst. rubl. vertės ir išleisti kalendorių 1912 m. Iš “*Vien.*”

* * Išėjo iš spaudos Tom. II (24 pusl.) "Aido". Kaip "Aido" išžiūra yra daili, taip jis silpnas yra iš turinio. Šiame numeryje, kaip kad ir pirmame, randame daugelį smulkių straipsnelių, tankiai paviršutiniai paliečiančių apkalbamuosius dalykus. Paveizdan straipsnis "Mūsų Praeitis" (par. Šešupė); autorius bando duoti istoriškas žinias apie Waterbury'io lietuvių gyvenimą; pradeda kalbėti apie esančias ir buvusias draugijas ir nieko pilno apie jas nepasako. Mūsų nuomone, nėra svarbu paduoti draugijų vardai: reikia nurodyti, kiek jose sąnarių, koks yra turtas, ką tos draugijos nuveikia mūsų gyvenime ir t.t. Be to antrame numeryje "telpa nekurių Waterburio lietuviškų biznierių paveikslai." Su kokių tikslu tas padaryta—kas supras? Rašant apie Waterbury'o lietuvius, pridėjo minėti ir mūsų vertelgos, arba biznieriai; tuokart visai tiktų prie straipsnio ir paveikslai. O dabar—jai bent išsiteisinama tuo, kad "Aido" pabaigoje telpa tų biznierių apgarsinimai. Panašus apsireiškimas tik par klaidą tegalėjo įvykti. Ištikrųjų, kiek rūpi, paveizdan, Chicagos lietuviui Waterbury'o biznierių, jai prie jo paveikslo nėra pasakyta nė kas jo do' biznis, nė ką jis nuveikė ar veikia savo brolių naudai ir gerbūviui ir tt. — Eilės, kaip ir pirmame numeryje, silpnos. Kaikurie aforizmai yra dailūs.

Linkime "Aidui", kad ateityje jo įtura visai tiktų jo išžiūrai!

ŠIS BEI TAS.

Bažnytinė statistika 1910 m. Ne kalbos, ar pagyros dėlei rašyti straipsniai parodo religijų stovį, bet šaltos ir rimtos skaitlinės. Gyventojų sąrašas iš 1910 metų parodo, kad Suv. Valstijose yra 92.000.000 gyventojų; visokeriopų tikėjimų dievnamių — 218.147; kuningų — 170.153; prie tų bažnyčių priklauso tik 35.332.776 ypatos. Tatai išeina, kad iš 1000 žmonių bažnyčių laikosi vos 385, truputį daugiau negu trečdalis. Tad ir kalbos, kad Suv. Valstijose kokį nors tikėjimo išpažintojai užima viešpataujančią vietą — nėra pamatuotos.

Sulyginus 1910 m. skaitlines su 1909 m., pasirodo, jog par tuos metus tikinčiųjų skaitlius pasidaugino ant 628.955; naujų bažnyčių atsirado 2.431 ir kuningų — 2.309. Pagal tikėjimus tikinčiųjų skaitlius į metų laiką pasidaugino šitaip: katalikų — 110.100; methodistų — 108.776; Kristaus mokinių — 89.759; baptistų — 85.828; Liuteronų — 70.439. Laikė dviejų pastarųjų dešimtmečių, t. y. 1890 — 1900 ir 1900 — 1910 tikinčiųjų, bažnyčių ir kuningų skaitlius augo šitoje tvarkoje:

nuo 1890 iki 1900 m kuningų skaitlius pasidaugino ant 32.165; bažnyčių — 25.514; tikinčiųjų — 6.765.497. Antrame t. y. pastaramjame dešimtmetyje tos skaitlinės šiaip pasidaugino: kuningų ant 26.952; bažnyčių — 27.336 ir tikinčiųjų ant 7.948.972. Kaip matosi iš skaitlinių, tai antrame dešimtmetyje, nežiūrint į tai, kad tikinčiųjų skaitlius pasidaugino beveik ant 1.200.000 ir bažnyčių ant 1.822, sulyginus su protarpiu laiko nuo 1890 iki 1900, kuningų skaitlius pasirodė mažesnis ant 1.213. Sutraukus skaitlines į tam tikras kolumnas, gaunama šitokis paveikslėlis:

Iš viso buvo:

	Kuningų	Bažnyčių	Tikinčiųjų
1890	111.036	165.297	20.618.307
1900	143.201	190.811	27.383.804
1910	170.153	218.147	35.332.776

Priaugo per du dešimtmečius:

	Kuningų	Bažnyčių	Tikinčiųjų
1890 — 1900	32.165	25.514	6.765.497
1900 — 1910	29.952	27.336	7.948.972
Viso labo	59.117	52.850	14.714.469

Paskirstant visus tikinčiuosius pagal religijas, apėmus jas į tam tikras grupes, gauname skaitlines:

Nekrikščionių (žydų — 143.000, Ethiškų Kulturistų — 2.450, Teosofistų — 3.100, Buddistų — 3.165)	151.715
Ne-orthodoksų krikščionių	806.140
Katalikų	12.711.673
Evangelistų	21.663.248

Viso 35.332.776

Priaugimą tikinčiųjų į 20 metų laiką pagal atskirus tikėjimus parodome sekančioje lentoje:

	1890	1910
Romos katalikų	6.231.417	12.304.173
Methodistų Episkopalų	2.240.354	3.186.862
Regul. Baptistų, Pietinių	1.280.066	2.268.708
Regul. Baptistų, Nigerių	1.348.989	1.986.222
Methodistų Episkopalų, Piet.	1.209.976	1.831.946
Kristaus mokinių	641.051	1.363.116
Presbiterionų	788.244	1.328.714
Regul. Baptistų, siaur.	800.450	1.199.943
Protest. Episkopalų	532.054	928.780
Liut. Synod. Konferen.	357.153	766.281
Kongregacionalistų	512.771	741.400
Afrikos Metod. Episk. Zion	349.788	547.216
Afrikos Metod. Episkopalų	452.725	500.000
Liuteronų (General Council)	324.846	459.224
Latter-Day Saints	144.352	350.000
Liuter. Gener. Synodas	164.640	302.440
Reformatų (vokiečių)	204.018	297.116
Broliškos Vienybės	202.474	283.682
Presbiterionų (Pietinių)	179.721	281.920
Vokiečių Evang. Synodas	187.432	236.615
Nigerių Metod. Episkop.	129.383	234.721
Methodistų Protestonų	141.989	188.437
Suvien. Norveg. Liuter.	119.972	161.964
Graikų Katalikų	100	160.000
Spiritualistų	45.030	150.000
Suvien. Presbiterionų	94.402	135.010

Liut. Synodas — Ohio	69.500	127.430
Reformatų (Danų)	92.970	116.815
Evang. Bendrijos	133.313	108.666
Pirmųjų Baptistų	121.347	102.311
Dunkard Broliai	61.101	100.000

Žinomas liuteronas statistikas, Dr. J. N. Lenker, paduoda labai rūpestingai apdirbtą statistiką iš liuteronų bažnyčios. Liuteronai Suv. Valstijose turi daug savo sąnarių (su presbiterionais ir švedai evangelistai 2.301.486). Liuteronų bažnyčiose Suv. Valstijose yra vartojamos įvairios kalbos: anglų, vokiečių, norvegų, švedų, danų, finų, estų, kai kur lietuvių, latvių, slovakų, lenkų, laplandų, ir tt. Iš viso liuteronų esą 76.000.000; jie turi 60.385 bažnyčias ir užlaiką 28.102 pastorių. 50.000.000 vartoja vokiečių kalbą, 7.000.000 — švedų, 4.000.000 — anglų, 3.100.000 — finų, 3.000.000 — danų, 1.100.000 — estų, 400.000 — vengrų, 1.600.000 latvių (ir lietuvių), 500.000 — slovakų ir lenkų.

Dvasiškija ir tautos reikalai. Kas yra skaitęs Čenstachavos apgynimo historiją, tas tēmijo, kad kun. Kordeckis, tuolaikinis Paulinų perdėtinis, aprašomas yra, kaipo didvyris, gi patsai Čenstachavos apsigynimas nuo švedų — stebūklingu. Pastarųjų laikų tyrinėjimai parodo, kad tenai nėra buvę nė stebūklų, nė didvyrių. Švedai stovėjo abazu palei vienuolyną, o kun. Kordeckis, lenkų garbinamas už pasišventimą ir ištikimumą "Rzeczpospolitai", lošė prieš švedus gana nešvarią rolę, kuri vargiai bau pritiktų net šių dienų politikieriams. Tuomet Lenkijon buvo įsiveržęs švedų karalius Karolis-Gustavas; Lenkijoje virte virė vidurinė kova. Tarp kitko švedai norėjo užimti Čenstachavą dėlei jos turtų. Pas vienuolyną suvežta 4000 kariumenės (ta skaitlinė šandieną yra rimtų tyrinėjimų patikrinta); švedai neturėjo užtektinai nė spėkos, nė reikalingų apgulumui trankutvų; o vienuolynan tuomet buvo subėgę gyventojai ir ginkluoti būriai kareivių ir bajorų. Tokiu būdu jie išlaikė apgulumą 5 savaites, kas prie anuometinių sąlygų buvo galima be tam tikro heroizmo. Patsai Kordeckis susektuose dabar laiškuose rašė tai Karoliui Gustavui, garbindamas jį, kaipo Lenkijos tikrą karalių, tai generolui Milleriui, kuriam sakosi begaliniai gerbiąs švedų ir Lenkijos karalių Karolį Gustavą, kad nemanas kelti ginklą prieš jį, tik bijąs įleisti švedus kareivius vienuolynan, kad tuo neatbaidyti nuo vienuolyno maldininkų ir nesumazinti vienuolyno inėmimų. O savo užrašuose Kordeckis priveda neva kopiją to paties laiško (21. XI), kuri visai kitaip skamba! — Šitą faktą mes privedame dėlto, kad parodyti, jog dvasiškija niekad os ir niekur nestojo už tautos reikalus, niekur ir niekad os nepasirodė tautos šalininkė, jai tai nėjo greta su

pačios dvasiškijos reikalais. Randasi dvasiškijoje pavieniai asmens, apdovanoti prakilnumu ir pasiryžę pasišvesti — bet toki žmonės, pabandę kiek atviriau ir drąsiau užstoti skriaudžiamuosius, pabandę balsiai teisybę išreikšti, persitikrina, kad jiems, kaipo dvasiškiems, tuoj paduodama du keliu: arba pasilikk kuningu ir atšaukk savo žodžius, tuo pačiu užgindamas teisybei, arba eik laukan iš kuningystės. Ar kitaip ir pas mus, Vilniuje, išėjo? Kun. Tumas norėjo atvirai veikti, sakė teisybę viešai, drąsiai užstojo skriaudžiamus savo viengenčius. Pasirodė, kad Tumui parodyta du viršaus paminėtu taku. Ir kun. Tumas, mūsų nuomone, buvo didvyris (savo rūšies) iki valandai, kuomet nusizemino, o nusizeminęs nepripazino savo darbo teisingu; pasielgdamas taip, parodė, kad, neteisingai vyriausybei paliepus, jis yra gatavas ir teisybę vadinti melu ir melą — teisybe. Tasai gyvas ir liūdnas faktas parodo, kad dvasiškijai nerūpi tautų reikalai, nerūpi teisybė ir teisingumas; ji daboja tiktai savo kastos reikalus, linksta ton pusėn, kur spėka yra, kur galima tikėtis naudos

Paminėjimui prisiųstos kningos.

- Dr. F. Matulaitis. *Džiova. Alkoholis.* Referatai surengti "Aušros" Draugijai. Chicago, Ill. Spauda "Lietuvos." 25 pusl. (Čienia nepažymėta).
- Juozas Kunickas. *Zydu likimas Gudijoje.* Pagal Ignatjevą ir daugelį kitų. Chicago, Ill. Spauda "Lietuvos." 1911. 20 pusl. 5 centai.
- S. K. Krukovskaja. *Čhinija, dangiškosios ciosorystės gyvenimo ir papročių vaizdeliai.* Su paveikslais. Vertė J. Laukis. Chicago, Ill. Turtu ir spauda "Lietuvos." 1911. 95 pusl. (Čienia nepažymėta).
- R. L. Stevenson. *Nakvynė,* tai yra pasaka apie vieną mažesniųjų vargų, paprastai vadinamą bėda. Iš anglų kalbos vertė L. Juras. Chicago, Ill. Turtu ir spauda "Lietuvos." 1911. 38 puslapiai. (Čienia nepažymėta).
- P. S. Laikraštinių suvažiavime rods nutarta talpinti čienią ant kiekvieno leidinio; iki šiam laikui nė viena išleistuvė, išskyrus "Laisvąją Mintį," to nutarimo neprisilaiko.